

MALE OBJAVE št. 7

•

urednik:

Drago Oman

•

avtorji besedil:

MALI SIMPOZIJ 2015

Praznovanja

Teja Brdnik, Nina Črnčič, Lina Budja, Manja Žavcar, Andreja Židanik, *OŠ Draga Kobala Maribor*
Maja Kraner, Alen Mehič, Ajda Lobenwein, *OŠ Duplek*
Eva Hergamas, Pina Kramberger, Luka Lonec, *OŠ Duplek*
Živa Osonkar, Klavdija Krupič, Anteja Luketič, *OŠ Fram*
Nuša Mali, Zarja Eisner, *OŠ Kungota*
Monika Ferk, Špela Polutnik, Brin Bračko, *OŠ Malečnik*
Tinkara Brodnik, Jakob Gvardjančič, Tia Nežmah, Jan Pekič, *OŠ Miklavž na Dravskem polju*
Ana Košat, Eva Rajher, *OŠ Prežihovega Voranca Maribor*
Tjan Premzl, Tija Murko, *OŠ Starše*
Lana Rešek, Kaja Selinšek, Lara Smogavc Cestar, Gašper Onič, *OŠ Starše*
Aleksandra Vujanović, *OŠ Tabor I Maribor*
Anja Šegula, *OŠ Tabor I Maribor*

•

MALI SIMPOZIJ 2016

Dediščina okoli nas

Eva Hergamas, Pina Kramberger, Alen Mehič, *OŠ Duplek*
Lovro Repič, Rok Kocbek, *OŠ Benedikt*
Blaž Šabeder, *OŠ Pesnica*
Karmen Veis, Lina Vaupotič, *OŠ Hajdina*
Brina Krajncič, Lily Sara Klampfer, Ajda Varl, *OŠ Prežihovega Voranca Maribor*
Mitja Kositer, Ožbej Očko, Eva Tergušek in učenci izbirnega predmeta OPK, *OŠ Selnica ob Dravi*
Brina Poropat, *OŠ Tabor I Maribor*
Maja Kraner, Luka Lonec, Eva Zelnik, *OŠ Duplek*
Ana Hajnc, *OŠ Benedikt*
Mojca Rob, *OŠ Draga Kobala Maribor*
Marko Balažič, Rok Lobnik, *OŠ Franceta Prešerna Maribor*
Kornelija Babič, Enya Skok, Tija Murko, Aneja Modec, *OŠ Starše*
David Flakus Bosilj, Laura Šantl, Eva Hebar, Tinka Mesarič, *OŠ borcev za severno mejo Maribor*
Kaja Selinšek, Blaž Bandur, *OŠ Starše*
Zala Žmavc, Liza Stupar, *OŠ Kungota*
Manca Popošek, *OŠ Janka Padežnika Maribor*

KAZALO

•
Drago Oman: Spremna beseda 4

•
avtorji besedil:

MALI SIMPOZIJ 2015 Praznovanja

- Teja Brdnik, Nina Črnčič, Lina Budja, Manja Žavcar, Andreja Židanik: **Če zapustiš praznike, prazniki zapustijo tebe** 6
- Maja Kraner, Alen Mehić, Ajda Lobenwein: **Spet pojdemo brat** 8
- Eva Hergamas, Pina Kramberger, Luka Lonec: **Zopet pojo klopotci** 10
- Živa Osonkar, Klavdija Krupič, Anteja Luketič: **Poroke v Kopivniku** 12
- Nuša Mali, Zarja Eisner: **Poroke med vinogradi in spomini** 15
- Monika Ferk, Špela Polutnik, Brin Bračko: **Stari običaji na trgatvi** 18
- Tinkara Brodnik, Jakob Gvardjančič, Tia Nežmah, Jan Pekič: **Rojstni dan nekoč in danes** 20
- Ana Košat, Eva Rajher: **Praznovanja v antičnem Rimu** 22
- Tjan Premzl, Tija Murko: **Družinska praznovanja ob prejetju prvega svetega obhajila** 25
- Lana Rešek, Kaja Selinšek, Lara Smogavc Cestar, Gašper Onič: **Pustovanje** 27
- Aleksandra Vujanović: **Krsna slava** 29
- Anja Šegula: **Zakaj mi je voščil za god ?!** 31

•

MALI SIMPOZIJ 2016 Dediščina okoli nas

- Eva Hergamas, Pina Kramberger, Alen Mehić: **Feliks Ferk, zdravnik, domoljub in mecen slovenske mladine** 34
- Lovro Repič, Rok Kocbek: **Fuksov Grad** 36
- Blaž Šabeder: **»Najdaljši viadukt na svetu« pod zemljo** 37
- Manca Popošek: **Jožefov Studenec** 39
- Karmen Veis, Lina Vaupotič: **Poročni običaji nekoč** 41
- Brina Krajncič, Lily Sara Klampfer, Ajda Varl: **Poštna ulica ohranja živahen utrip v starem mestnem jedru** 43
- Mitja Kositer, Ožbej Očko, Eva Tergušek in učenci izbirnega predmeta OPK: **Praznik jabolk in kronanje kraljice jabolk v Selnici ob Dravi** 45
- Brina Poropat: **Villa rustica** 47
- Maja Kraner, Luka Lonec, Eva Zelnik: **Vurberski ruski sanatorij** 50
- Ana Hajnc: **Zludjova puša** 52
- Mojca Rob: **Stoji učilna zidana** 53
- Marko Balažič, Rok Lobnik, **Šola na Žolgarjevi praznuje 80 let** 54
- Kornelija Babič, Enya Skok, Tija Murko, Aneja Modec: **Ohranjanje tradicije skozi krožke** 56
- David Flakus Bosilj, Laura Šantl, Eva Hebar, Tinka Mesarič: **Maister – naš junak** 57
- Kaja Selinšek, Blaž Bandur: **Otroške igre skozi čas** 58
- Zala Žmavc, Liza Stupar: **Dediščina okoli nas – Otroške igre** 60

SPREMNA BESEDA

Drago OMAN *

V letu 2015 smo izpeljali trinajsti Mali simpozij. Učenci so v referatih predstavili praznovanja nekoč in danes. Tako smo se z izbrano vsebino tematsko navezali na Dneve evropske kulturne dediščine 2015, ki so jih v Evropi prvič organizirali leta 1991.

Tudi leta 2016 smo se na Malem simpoziju vsebinsko navezali na Dneve evropske kulturne dediščine 2016, katerih tema je bila Dediščina okoli nas. Tako smo učence spodbudili, da so lani in letos raziskovali predvsem pestrost kulturne dediščine v svojem okolju.

V tokratnih Malih objavah, že sedmih zapovrstjo, objavljamo referate, ki so bili predstavljeni na lanskem in letošnjem Malem simpoziju.

V besedila pri redakciji nismo posegali vsebinsko, opravljenih je bilo le nekaj manjših korektur. Učenci so referate predstavili na samem simpoziju z računalniško podporo – torej so uporabili tudi slikovno gradivo, ki pa ga zaradi tehničnih omejitev v Malih objavah nismo natisnili.

Hvala učenkam in učencem za sodelovanje, še posebej mentoricam in mentorjem, brez katerih projekta ne bi mogli uspešni izvesti ter sodelavcem pri izpeljavi lanskega in letošnjega simpozija.

Maribor, oktober 2016

** Drago Oman, muzejski svetovalec, Pokrajinski muzej Maribor*

MALI SIMPOZIJ 2015

Praznovanja

Pokrajinski muzej Maribor
13. oktober 2015

ČE ZAPUSTIŠ PRAZNIKE, PRAZNIKI ZAPUSTIJO TEBE

Teja BRDNIK, Nina ČRNČIČ, Lina BUDJA, Manja ŽAVCAR, Andreja ŽIDANIK *

Prvi znani praznik je zapisan kot sedmi dan v Svetem pismu, to je danes nedelja. Praznovanja so bila od nekdaj pomemben del človeštva. Prazniki so se menjavali, spreminjali, a je bistvo ostajalo. Odmik od vsakdanjosti in zagotovo drži slovenski pregovor: Če zapustiš praznike, zapustijo prazniki tebe. Prazniki brez tistih, ki jih praznujejo, ne pomenijo nič.

Poznamo več vrst praznikov. Formalna delitev praznikov:

- osebni ali družinski (rojstni dan, god, krst, obhajilo, birma, poroka, abrahamovanje),
- prazniki skupnosti (nacionalni, državni, mednarodni),
- cerkveni (zapovedani in nezapovedani),
- krajevni (vaški, mestni, občinski),
- stanovski (kmečki, delavski, obrtniški).

Svoje sorodnike smo vprašali, kako so nekoč praznovali. Rojstni dnevi se pred mnogimi desetletji niso praznovali tako kot danes. Takrat je bil god najpomembnejši osebni praznik. V Slovenskih goricah so ga praznovali tako, da so na predvečer goda šli k slavljencu. Tam so »klumpali«, to pomeni, da so s pomočjo žlic, vilic, posod ropotali. Slavljenc je prišel iz hiše in jih polil z vodo. To je bil nekak obred. Nato jih je veselo povabil v hišo in skupaj so se veselili pozno v noč. S praznovanji so povezane tudi jedi. Zagotovo so bile to priložnosti, ko so se ljudje lahko do sitega najedli. Tudi otroci so imeli radi praznovanje goda, saj so takrat lahko dolgo bedeli, poslušali zgodbe starejših in se predvsem dobro najedli. V drugih krajih so obredu »klumpanja« rekli »ofiranje«.

Prazniki skupnosti

Ob 600. obletnici priključitve slovenskih dežel habsburški monarhiji je cesar Franc Jožef I. obiskal Kranjsko in Štajersko. Takrat je bila v Učiteljskem tovarišu objavljena pesem:

»Živi svetli cesar naš!

živi, ki domovje milo

staviš v Svoje varno krilo,

ki z zjedinjeno močjo

varuješ nas vse krepko.

Živi svetli cesar naš."

Iz zapisov v naši šolski kroniki, ki je stara več kot 120 let, smo ugotovile, da so Francu Jožefu pred podružnično šolo v Brezju ob 60. obletnici posadili lipo. Tako so prej posadili lipo že v čast Napoleonu in francoski revoluciji, v obeh Jugoslavijah pa najprej kralju in nato Josipu Brozu Titu.

Franc Jožef je umrl, država je razpadla in nastala je nova država Kraljevina Jugoslavija. Zakon iz leta 1929 je določal dva nova državna praznika: dan zedinjenja in kraljev rojstni dan. Tako kot so se menjavali kralji, tako so se menjavali dnevi. Najprej Peter I., nato Aleksander in Peter II.

Naši sorodniki so se radi spominjali državnih praznikov v času Socialistične federativne republike Jugoslavije. Najbolj jim je ostal v spominu sprejem v Pionirsko organizacijo Jugoslavije, ki je bila vsako leto v sklopu praznovanja rojstnega dne države, to je bilo 29. novembra. Prebrale smo pionirsko prisego in ugotovile, da je velik del besedila še vedno aktualen.

Pionirska prisega:

Danes ko postajam pionir, dajem častno pionirsko besedo, da se bom pridno učil in delal, da bom spoštoval starše in starejše ljudi, da bom zvest in iskren tovariš, ki izpolnjuje dano besedo.

Od vsega pa je našim informatorjem ostala v spominu pogostitev na koncu sprejema. To je bila običajno hrenovka, žemljica, gorčica in čaj. Takrat so bile to posebne jedi.

V lepem spominu je ostal tudi sprejem v mladinsko organizacijo 25. maja, rojstni dan predsednika Josipa Broza Tita.

Zagotovo pa je bil velik poudarek pri vseh praznikih v jedeh, ki so se pripravljale za praznične dni.

Boljše in dražje vrste mesa so v večini družin na Slovenskem nekoč zaradi težkega gmotnega položaja pripravljali samo ob večjih praznikih in praznovanjih (porokah, božiču, veliki noči in krstu). Ob nedeljah so pripravljali predvsem svinjsko in govejo meso, ki so ga kuhali v vodi. S tem racionalnim načinom priprave mesa so dobili še juho, ki so jo zgotlili z zakuhami in s tem dobili še eno toplo sitostno jed. Za praznike in praznovanja pa so boljše kose mesa pekli v kosu, kar je zahtevalo dražje sestavine, večje kuharsko znanje in daljšo pripravo. Redko so v tem obdobju kose mesa panirali in cvrli v maščobi, ker so za ta način potrebovali tedaj drage sestavine, npr. jajca, bele drobtine in večje količine maščobe, ki so bile dostopne le redkim. Mesne jedi so bile pomembna sestavina prazničnih jedilnih obrokov, predvsem za koledarske praznike, kot so božič, pust in velika noč, pomembna sestavina jedilnikov pa so bile tudi ob drugih praznovanjih, npr. porokah in botrinah. O teh praznovanjih imamo za 19. stoletje in prvo polovico 20. stoletja ohranjenih tudi največ opisov in drugega gradiva. Pred zimskimi prazniki so bile zato razširjene kolone, ko so si pripravili zaloge masti, zabele in mesa za praznike in vse leto .

Žal danes praznikov ne upoštevamo več. Za praznične dni so odprti trgovski centri in skoraj ni več razlike med delovnim dnem in prazničnim dnem. Prazniki bi po našem mnenju morali biti nekaj posebnega. To bi moral biti čas, ko si vzamemo čas zase in za svojo družino.

VIRI IN LITERATURA

Ustni vir:

Rozalija ČEH, Zgornja Korena, 22. september 2015.

Literatura:

Franc ROZMAN, Božo REPE, Vasilij MELIK, Zastave vihrajo, Modrijan, Murska Sobota 1999.

Spletni viri:

http://www.tnp.si/images/uploads/Sa%C5%A1a_poljak_Istenic_Sege_in_prazniki.pdf (3. 10. 2015)

http://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/etnolog_24_godina_hrana_1.pdf (3. 10. 2015)

* Teja Brdnik in Nina Črnčič, učenki 7. b razreda, Lina Budja, Manja Žavcar in Andreja Židanik učenke 8. a razreda OŠ Draga Kobala Maribor, mentorica: Marjetka Berlič.

SPET POJDEMO BRAT

Maja KRANER, Alen MEHIĆ, Ajda LOBENWEIN *

Uvod

Bil je poseben praznik, dan, ko so obirali grozdje. In še vedno je. Povabijo sosede in domače, drugače pač ob pravi bratvi ni dela brez hrupa. Vsi se lepše oblečejo, kajti ta jesenski dan je na kmetiji res nekaj posebnega. Predstavlja druženje, spoznavanje in zabavo.

Naša stara vinska dežela je Štajerska, polna trt in goric. Haloze in Slovenske gorice so polne žlahtnih, močnih belih vin.

Potek trgatve

Veliko je truda, stroškov in skrbi, preden je vino v sodu. Zato pa je bilo takšno veselje, kadar je grozdje dozorelo. Na kmetiji so prej vse pripravili: sode, škafe in püte/brente. Povabili so sosede in domače. Gospodinja je napekla gibanice, krapce in štruklje, mesa tudi ni manjkalo.

Jutro je po navadi bilo še hladno in megleno, kar pa je grozdju dobro delo. Brači so prihajali z novimi vedri, ki pa so bila poleg škarij in brente eden najpomembnejših pripomočkov. Vsi so se zbrali na domačem dvorišču. Gospodar je razdelil püte, potem pa so brači zapeli. Brači so bili možje, ki so nosili brente-püte. Na vsakih 6 do 10 trgačev je bil kakšen brač. Nato je gospodar razglasil: »Vinska trta nam je spet obrodila ta žlahten sad, ki bo ljudem v korist in veselje. Zato obirajte trto skrbno, da ne bo kaj ostali za vami.«

Vsak brač je imel svoj kol, na katerega je naredil zarezo, ko je püto prinesel k preši. Če je bila preša oddaljena, so imeli voz in v njem kadi, v katere so vsipali grozdje. Brač je stresel grozdje na pod in spil pijačo. Gospodar je moral pripraviti staro vino in cigarete, če mu je bilo kaj do slovesa.

Pütarji so hodili po grozdje, nagajali dekletom in jih ščipali, ta pa so jim vrnila tako, da so v brento nabasale toliko grozdja, da jo je fant komaj vzdignil. Kmalu je gospodinja prinesla malico: črn kruh, kisle kumare, žganico, sveže pečeno gibanico in jabolčnik. Ta dan so se veliko nasmejali, kakšno tudi zapeli, in že je bil čas kosila. Pripravili so gobovo juho, svinjsko meso in klobase, vse narezano na zelju, za konec še gibanice in kvasenice, vmes pa so se prilegli globoki požirki vina iz kozarca.

Po koncu trgatve je sledila večerja in zabavanje. Večerja je bila obilna: juhe, golaž, meso vseh vrst, štruklji... Gospodar je skrbel za pijačo. Berači so zaplesali, peli in vriskali, harmonikarji pa raztezali svoj meh. Ob koncu je dobil vsak brač škaf grozdja ter potice in kvasenice. Mošt pa je vso noč teklo v kad. Kmečka bratev je bila razigrana, kakršna mora biti.

Sodobne trgatve

Sodobne trgatve so še vedno del zabave. V manjših vinogradih končajo z branjem v kakšnem dnevu, v večjih pa lahko traja to tudi po več dni. Trgači pridejo z avtomobilom ali s traktorjem. Postavijo zvočnike in uživajo v tem, da se narodno zabavna glasba razlega po vsem vinogradu. Tako kot v starih časih trgatve vključujejo malico, kosilo in večerjo.

Poleg jesenskih trgatav poznamo tudi pobiranje grozdja pozimi-pridelavo ledenih, sladkih in predikatnih vin. Trgatve razdelimo v tri skupine: simbolne trgatve posebnega pomena, javne prireditve z različnimi vsebinami ter javne prireditve v gostinskih lokalih.

Na mariborskem Lentu raste najstarejša trta na svetu. Trgatev te trte je simbolna trgatav. Razmnožene trsne potomke daje Maribor tudi drugim krajem.

Praznik trgatve OŠ Duplek

Potomko najstarejše trte na svetu je dobila tudi naša šola. Letos smo že peto leto pripravili trgatve. Na njo pridejo posebni gostje: župan občine Duplek, občinski kletar, predsednik društva Trta, vinska kraljica ter ljudske pevke iz Korene. Trgatve popestrimo s kulturnim programom in pogostitvijo, ki nam jo pomagajo pripraviti naše babice. Ta dan spečemo gibanice, jabolčni zavitek in miške. To je praznik, ko obujamo stare običaje. Pri tem nam pomagajo dedki in babice.

Vinske kraljice, princeze, princi ...

Ob trgatvah ne smemo prezreti vinskih kraljic, princes in princev, ki predstavljajo t. i. slovensko vinsko monarhijo. Na Koroškem so izumili *moštno d'čvo*. Oblečene so v poseben kostum in kot ambasadorke predstavljajo svojo vinorodno območje.

Veselje naših starih staršev

Sodobnejše trgatve se ne razlikujejo kaj dosti od branja v starih časih. To je bilo zmerom veselje naših dedkov in babic. Vinogradništvo je bilo razširjeno po vsej Sloveniji. Konec prejšnjega stoletja so škodljivci napadli slovenske trte in uničili skoraj vse vinograde. Ker so v domačem kraju kmetje vino zelo težko prodali, so svoj pridelek zato popili kar sami. Prevladovalo je veliko žlahtnih trt, od kraljevine in tične do muškateleca ter žametaste črnine. Najboljša vina so bila stara tudi po pet, deset in več let, saj so bila taka najfinejšega okusa. Nekoč je bilo prebrati, da je vinska trta Kurentov dar Slovincem. Že precej časa pred trgatvijo, sredi avgusta, postavijo med vinograde klopotce, ki odganjajo ptiče, lačne škorce in vrabce. Ko se klopotci oglasijo po gorica, izda gospodar povelje, da otroci do trgatve nikakor ne smejo v vinograd, ker se v vsakem grozdu skriva kača, gospodinja pa mora imeti vse kokoši zaprte, da ne zaidejo v vinograd in naredijo škode. »Otarji«, stražarji, hodijo z budnimi očmi po vinogradu in nadzirajo, da ne bi kakšna nepovabljen roka utrgala grozda, saj se ga še gospodar komaj dotakne. Tako se grozdje v miru mehča in čaka na bratev. Te po navadi potekajo konec septembra, pozne sorte pa šele sredi ali konec oktobra.

Vino so v tistih časih zelo cenili, saj je bilo zdravo in okusa, kot bi bil sladkor pomešan z dišečimi cveticami. Zato mnoge bajke in pesmi opisujejo prav vino in trgatve.

Zaključek

Trgatve so po Sloveniji zelo pomembna kultura. Branja grozdja so se najbolj veselili v starih časih, a razlik med sodobnimi in starimi trgatvami skoraj ni. Še vedno je to dogodek, ob katerem se ljudje družijo in pozabavajo. Učenci OŠ Duplek skrbimo, da se praznovanja povezana s trgatvijo ne pozabijo. Dokler bo trta uspevala, bo vina zadosti, prav tako pa ne bo manjkalo dogodkov na to temo in prijetnih druženj.

VIRI IN LITERATURA

Ustni vir:

Marija KRANER (roj. 1950), Ledinek 48, 2233 Sv. Ana, 12. september 2015.

Literatura:

Janez BOGATAJ, Slovenija praznuje: sodobne šege in navade na Slovenskem, Mladinska knjiga, Ljubljana 2011, str. 272–279.

Niko KURET, Praznično leto Slovencev: Starosvetne šege in navade od pomladi do zime, Družina, Ljubljana 1989, str. 30–47.

*Maja Karner, Alen Mehić in Ajda Lobenwein, *učenci 8. razreda OŠ Duplek*, mentorica: Marjetka Bezjak.

ZOPET POJO KLOPOTCI

Eva HERGAMAS, Pina KRAMBERGER, Luka LONEC *

Klopotec je izvirna iznajdba slovenskega človeka, nastala zaradi potrebe po zavarovanju pridelka pred jatami ptic. S klopotcem so povezane tudi različne šege in navade ter praznovanja v družini.

Beseda klopotec in njen pomen v pisnih virih

Najstarejše sledi vetrnih mlinov najdemo po znanih podatkih iz pisnih virov na območju Vurberka v 16. stoletju. Prva doslej znana omemba besede klopotec (vetrnica v vinogradu) se je pojavila v rokopisu pesmi Tolžba enega vincerla pre domlatkeh. Nastala je leta 1797 izpod peresa duhovnika in ljudskega pesnika Leopolda Volkmerja, ko je opravljal duhovniško službo na območju Slovenskih goric, verjetno v Dvorjanah.

Prva v tisku znana objava besede »klopotez« se nahaja v prvi tiskani vzhodnoštajerski slovnici iz leta 1812. Avtor navedene slovnice je Janez Leopold Šmigoc.

Tipologija in razširjenost klopotca in imena klopotca

Splošno znano je, da na Slovenskem poznamo dva tipa klopotcev, slovenjegoriški (prleški) tip, ki ima dve vetrnici (štiri krake), in haloški tip, ki ima tri vetrnice (šest krakov). Na skrajnem severozahodnem delu Slovenskih goric pa je prisoten še avstrijski tip klopotca, ki ima osem ali več krakov. Viničarji po Halozah so tekmovali med seboj, kateri bo postavil v gorico večji in bolj mojstrsko ubrani klopotec. Navadno se njegova velikost ravna po velikosti vinograda. Čim razsežnejša je gorica, tem daljše vetrnice ima klopotec, več batov, daljšo desko, bolj košati rep in višji podstavek.

Klopotec se uvršča tudi med slovenske ljudske inštrumente v okvir znanih skupin: idiofoni ali samozvočila.

Čas postavitve klopotcev

Klopotec vkoplje viničar ob robu vinograda ali kam na sredino, ko začne grozdje mehčati. Združeni podatki Slovenskih goric in Haloz nam kažejo, da je bil najpogosteje uporabljen čas postavitve klopotca 15. avgust na veliki šmaren. Sledita 25. julij, sv. Jakob in 26. Julij, sv. Ana.

Šege in navade ob postavljanju klopotca v preteklosti

Šege in navade ob postavljanju klopotca v Halozah so bile v preteklosti odraz tistega težkega in hkrati upajočega časa tamkajšnjih ljudi, viničarjev.

S sosednjega hriba je lastnik poklical: »Dol pridite, da boste pomagali klopotec spraviti na vrh!« Prihajali so fantje in možje, žene in kup razigranih otrok. Seveda ni manjkal harmonikar. Gospodinja je prinesla nekaj štrukljev za postavljачe in izbrano družbo. Tudi nekaj pijače je moralo biti zraven. Vsak s svojim delom klopotca so odšli do klopotčevega stebra in postavili dve lestvi ter ga pričeli sestavljati. Dva fanta sta šla po lestvi navzgor in vlekla na vrvi navezan hrastov, en meter velik stol klopotca z metlo, ostali pa so s koli od spodaj pomagali potiskati. Ko so ga nataknili na drog, so zaklicali: »Je že gori! Sedi ko pečena gos!« Nato sta dvignila še suho kostanjevo desko, gredelj s kijci, nazadnje peresa, jih nataknila na gredljev vrat in jih dobro pritrdila. Ljudje spodaj so se drli:

»Poženi ga! Poženi, da bomo čuli njegov glas!« Fanta na vrhu klopotca sta pognala klopotec in vsi so začeli ocenjevati njegov lep glas in govorico: »Ded je babi kapo kupu. Ded je babi kapo kupu! Kapo kupu! Kapo kupu!« Neka ženska je rekla: »Baba dedi hlače kupla! Baba dedi hlače kupla! Hlače kupla! Hlače kupla!« In nastal je splošni smeh med starimi in mladimi. Po veseli postavitvi klopotca se je ob harmoniki zaslišala še vesela pesem, ki so jo preglasali otroci, mladi pa so tudi zaplesali.

Po ustnem izročilu tudi klopotci pripovedujejo, predvsem v Prlekiji so zgovorni: » Klumpa – klumpa, stari dedec vse zalumpa« ali pa: » Ded je babo vbuja, jaz sem vido, kak je babo doj po grabi tira.« Na skrajnem

severozahodnem delu Slovenskih goric pa klopotci pojejo: «Sosed Franček grojze krade, sosed Franček grojze krade.» Drugi mu odgovarja: »Babe majo vlke lape.«

V družbah izobražencev, ki so se zbirale pri gostoljubnih gostiteljih, je o klopotcu nastal rek, ki zahteva spreten jezik, da ga brez zatikanja poveš do konca: Bonus klopotec in suo klopociterio klopocitabiliter klopocitat. Noster klopotec est bonus klopotec. Ergo noster klopotec in suo klopociterio klopocitabiliter klopocitat. (Dober klopotec v svojem klopotišču klopotčevsko klopoče. Naš klopotec je dober klopotec. Torej naš klopotec v svojem klopotišču klopotčevsko klopoče.)

Klopotec so sneli najkasneje ob Martinovem oziroma že konec oktobra.

Sodobne šege in navade ob postavljanju klopotca

Danes ponekod klopotec v povorki pripeljejo do mesta postavitve s konjsko vprego ali z okrašenim traktorjem, spet drugi ga pa po delih od doma prinesejo v vinograd. V vsakem primeru jih spremlja vesela družba, ki ne pozabi prinesiti žlahtne kapljice. Harmonika je tista, ki poživi veselo dogajanje. Določen je tudi 'boter' klopotca, ki skrbi za klopotec celo leto. Pred desetletjem so si omislili še vinsko kraljico, ki skrbi za vinograde in spregovori tudi ob klopotcih.

Zaključek

Klopotci so slovenski izum, posebnost in poezija štajerskih goric. So varuhi vinograda, znanilci zorenja in obiranja grozdja ter prihoda jeseni. Postavljanje klopotca je slovesno dejanje, povezano s simboličnim oznanjanjem začetka trgatve. Težko ga je sestaviti in postaviti, zato je potrebno združiti moči. Opravilo je dopolnjeno še z družabnimi šegami in praznovanji v družini, s prijatelji, sorodniki in sosedi.

Zanimivo je naključje, da je naša občina domovina klopotcev. Najstarejše sledi vetrnih mlinov na Slovenskem kot zametkov klopotcev so namreč z območja Vurberka. Prva doslej znana omemba besede klopotec je nastala v Volkmerjevi pesmi, ko je služboval v Dvorjanah.

Na našem šolskem dvorišču raste potomka najstarejše trte na Slovenskem. Letos smo imeli že peto trgatve, kjer smo predstavili praznovanje postavljanja klopotca. Zavedamo se, da klopotci predstavljajo del naše kulturne dediščine, ki jo moramo ohranjati.

VIRI IN LITERATURA

Drago KORADE, Klopotec, Založba Litera, Maribor, 2009.

Niko KURET, Praznično leto Slovencev, Družina, Ljubljana, 1989.

Janez BOGATAJ, Smo kaj šegavi?, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 1998.

* Eva Hergamas, Pina Kramberger in Luka Lončič, učenci 8. a razreda OŠ Duplek, mentorica: Marina Herman.

POROKE V KOPIVNIKU

Živa Osonkar, Klavdija KRUPIČ, Anteja LUKETIČ*

Danes je samoumevno, da se fant in dekle, tudi starejši moški in ženska "najdeta" in zbližata sama. Priložnosti je dovolj: v šolah, kamor mladi zdaj hodijo dalj časa, v službah, pri rekreaciji, družabnih prireditvah.

Še donedavna se je – in bi se še – primerilo, ko so vsaj starejšim partnerja priporočili znanci, nekakšni posredniki. Časi, ko so to skoraj poklicno opravljali tisti, ki so mnogo hodili po svetu (živinski mešetarji), pa so verjetno minili. Še v pretekli dobi, ko je bilo to službo težko dobiti, iz oddaljenih krajev brez prometnih povezav pa je bilo na delo v mesto težko priti, so bili starši zadovoljni, če so mladim s poroko omogočili primerno življenje. Pri tem so gledali tudi na to, da bodo kmetije ne le še naprej obstajale, temveč tudi napredovale. Zaradi tega so bile nekatere poroke bolj po volji staršev kot pa mladih.

Danes, ko so mladi zaradi izobrazbe in službe gmotno priskrbljeni, se veliki večini ni več treba poročiti zaradi življenjske nuje. Res pa je, da zaradi tega, ker je skoraj vsak zakonec s službo zase preskrbljen, (ponesrečenega) zakona ne vzdržujeta za vsako ceno, ampak se prej ločita. V naši državi je tako z vsakim tretjim zakonom. Pri nas "na deželi" pa je ločitev nekoliko manj.

Dandanes, ko fant in dekle dalj časa prijateljujeta (zaradi poklicnega izobraževanja, ki traja več časa, zaradi ustvarjanja pogojev za skupno življenje...), pred poroko tudi niso potrebni ogledi na nevestinem in na ženinem domu, kakršne so poznali nekdaj, ko so si ogledali, kje bosta mlada dva živela. Pokazali so jima tudi hlev, kjer so se zlasti postavljali z voli, ki jih je moral hlapec za to priložnost še posebno skrbno očistiti.

Ženinovi in nevestini starši se navadno srečujejo zdaj še prej, tudi če so bolj oddaljeni, tako da pogovor o poroki steče brez posebnih ustaljenih običajev, kakršne so poznali nekoč. Včasih mlada dva kar sama povesta enim in drugim staršem o svoji nameri, sedanji framski župnik Franc Dermol pa pravi, da imata "pripravništvo", in jima polaga na srce, naj svojo skupno življenje potrdita s poroko.

Prej se je bilo treba o vsem pogovoriti, zlasti na kmetijah. Dogovorili so se, kako bo na kmetiji, kjer bosta mlada dva živela, ali bosta po poroki prevzela kmetijo ali pa bodo gospodarili še starši. Dogovorili so se tudi, kaj bo tisti, ki pride na kmetijo, prispeval. Nekoč so sestavljali pogodbo, kadar so starejši ob porokah prepustili kmetijo mladima. V njej je bilo zapisano, kaj prevzemnika dobita in koliko sta dolžna izročiteljema poskrbeti za preužitek. Danes pa beremo o predporočnih pogodbah svetovnih bogatašev, s katerimi zavarujejo svoje bogastvo, če bi se ločili.

Po vseh dogovorih med bodočima ženinom in nevesto ter njunimi starši sledijo neposredne priprave na poroko in gostijo. Temeljni zakon o zakonski zvezi iz leta 1946 je odpravil zmedo na področju sklepanja zakonskih zvez na območju takratne Jugoslavije. Veljavna je postala samo zakonska zveza, sklenjena pred pristojnim državnim organom. Od leta 1994 leta za sklepanje zakonskih zvez niso več pristojne občine, ampak upravne enote. Namen sklenitve zakonske zveze prijavit bodoča zakonca matičarju ter predložita potrebne listine in potrdila. Nekoliko manj kot sedeži pristojnih državnih organov so se selili v kraj sklepanja civilnih porok: iz Frama (poročal je Štefan Stavbar) v Maribor, zdaj pa so te v račkem gradu, kjer je sedež občine Rače-Fram. Civilna poroka je lahko tudi drugje.

Za cerkveno poroko se je bilo treba prijaviti v domačem župnijskem uradu. Če je bila cerkvena poroka drugod, je bilo treba prinesiti dovoljenje iz domače župnije. Tri nedelje pred cerkveno poroko so se opravljali oklici. Duhovnik je v cerkvi oznanil poroko.

Gostije so nekoč potekale skoraj izključno na ženinem ali nevestinem domu. Za te prostore in postrežbo seje

seveda bilo treba pravočasno dogovoriti. Prej je na manjših gostijah bil dovolj že harmonikar, na večjih pa še klarinetist in basist, redkeje pa še kak instrumentalist.

Ženin in nevesta sta šla naprej prosit – navadno ugledne sorodnike – za poročne priče, pri nas jim pogovorno pravimo starešine. To je ženinova priča, nevestina pa je bil *ta drugi*, zato ni čudno, da so večinoma le ženinovemu rekli starešina. Ženin si je priskrbel *protfirerja* (spremljevalec ženina). To je bil običajno samski mlajši sorodnik, prijatelj. S seboj je nosil steklenico najboljšega vina, *šentjanževca*, ga po cerkvenem obredu delil svatom in pazil nanj. Sramota zanj je bila, če mu ga je kdo izmaknil. Ko se nekoč na svatbah pobirali denar, je tudi to bila njegova naloga. Nevestini spremljevalki pravimo družica, včasih pa so ji rekla *kranceljunfrava*. To je mlado neporočeno dekle, navadno sorodnica neveste. Je dekle, ki je stalno ob nevesti. S še drugimi dekleti poskrbi za svatovske šopke, v novejšem času za okrasitev avtomobilov. Običajno sta se protfirer in kranceljunfrava družila in plesala. Včasih je tudi med njima preskočila iskra in sta bila čez nekaj časa ženitovanjski par. Nato sta šla ženin in nevesta vabit svate. V prejšnjih časih ženin s svojo pričo svoje svate, nevesta pa po svoji strani svoje. Pred gostijo so nevestin in ženinov dom lepo uredili. Vežna vrata so okrasili s smrečjem, v katerega so potikali rože. Ženske so napekle pecivo, manjkati pa ni smela potica. Za pripravo so naprosili sposobne ženske, ki so na gostiji običajno bile tudi kuharice in so stregle hrano. Moški so poskrbeli za vino, ki ga na Pohorju ni bilo. Imeli so ga premožnejši, ki so imeli vinograde z zidanicami na nižjih legah. Prej sta priči za gostijo prinesli vsaka po eno prekajeno svinjsko pleče. Ženin in nevesta sta si oskrbela primerni obleki. Nekoč sta, zlasti če sta bila starejša, imela obleki, ki sta ju lahko nosila tudi potem. Ženin je imel navadno temno obleko, nevesta pa kostim (krilo in jakno) običajno ne v temnih barvah.

Pred odhodom k poroki

Na dan poroke, to je bila navadno sobota, so se zjutraj zbrali muzikantje in ženinovi svatje na njegovem domu. Domači so jih pogostili. Potem so se vsi odpravili proti nevestinem domu. Tam je bilo vse zaprto. Zbrani nevestini svatje so bili tiho v hiši. Muzikantje so zaigrali pri hiši. Nato je ženinov starešina potrkal in pozdravil nevestinega skozi zaklenjena vrata. Nevestin starešina je ženinovem postavil nekaj ugank, na katere so morali pravilno odgovoriti. Nato so skozi vrata poslali »prvo nevesto«. To je bila navadno v starejšo žensko oblečeno dekle. Hotela je ženina, češ da je on njen in da že imata otroka. Od ženina je želela denar, da bo lahko preživljala tega otroka. Nato so poslali kranceljunfravo, ki je ženinu sicer ugajala, a ni bila prava. Bila je za protfirerja. Ob številnih vmesnih šalah so potem odprli vrata in pokazali nevesto. Ženin jo je z veseljem sprejel in ji izročil šopek. Nato so ženinove svate povabili v hišo. Tam so se najedli in se odpravili od hiše naprej k civilni in nato še cerkveni poroki.

Mauta

Beseda je nemškega izvora (Maut = mitnina) in pomeni zaporo, pri kateri je treba za prehod plačati. Postaviti jo smejo domači fantje, toda le, če se nevesta omoži v drugi kraj. Nevestini starši so bili večinoma ponosni, da je bila postavljena mitnina, so pa bili nekateri (redki), ki so se ji po drugi poti izognili, da jim ni bilo potrebno plačati. Nato so se začeli ženin, starešini in svatje pogajati za nižje cene. *Mitninarji* so bili pripravljene znižati ceno, če bo ženin pokazal kako zna žagat hlod, prati plenice... Ko je to pokazal, so še postavljali uganke in za vsako rešeno znižali ceno. Nazadnje so začeli ženin, priče, starši in svatje plačevati. *Mautarji* (*mitninarji*) so postregli pijačo, pecivo in končno spustili spreved naprej. Za zbrani denar so kupili darilo in ga zvečer prinesli na svatbo. Za naše kraje zdaj poroka poteka v lepi Beli dvorani gradu Rače pred pooblaščen osebno upravne enote in pred matičarko. Postopek mora potekati po predpisanem besedilu, vendar imajo pooblaščen osebe vsaka svoj način izvajanja obreda, svoj poročni nagovor, da je čim manj uniformiranosti in je vsak obred nekaj posebnega. Z občine se poda spreved v domačo župnijsko ali na posebno željo v katero drugo prej izbrano cerkev. Tam je zdaj že nekaj časa obred poroke običajno pred mašo. V cerkvi lahko tudi kdo kaj pove ženinu ali nevesti, včasih imajo naročene posebne solo pevce in muzikante. Nekoč, ko so bile skoraj vse gostije doma, je bila ta naprej na ženinovem domu. Po dobrodošlici in kozarcu vina so sedli za mizo. "Glavni" so zasedli prostore po ustaljenem vrstnem redu: na sredini ženin in nevesta, ob vsakem njegova priča, poleg na nevestini strani njeni starši, na ženinovi pa njegovi starši. Jedilnik je bil ustaljen: goveja juha z domačimi rezanci, svinjska pečenka, pečeno kurje meso, pražen krompir in solata. Nato so prinesli na mize ovale s prekajenim svinjskim mesom in klobasami, s čimer so si navzoči vsake toliko časa postregli s kruhom. Plesati so začeli, ko so pojedli juho. Običajno je bil edini

prostor za ples veža. Navadno sta prva dva zaplesala ženinova in nevestina priča. Ženin in nevesta pa nista smela plesati šele po polnoči.

VIRI IN LITERATURA

Ustni vir:

Slavko OSEBIK, Zgornja Polskava.

Literatura:

Vlasta STAVBAR, Nekaj drobcev iz zgodovine Kopivnika (1850–1991), v: *Kopivnik skozi čas*, Kopivnik 1997.

*Živa Osonkar, Klavdija Krupič in Anteja Luketič,, *učenke 9. razreda OŠ Fram*, mentorica: Tanja Ajd Krامل.

POROKE MED VINOGRADI IN SPOMINI

Nuša MALL, Zarja EISNER *

Poroka je eden izmed najbolj posebnih in srečnih dni v življenju. Za ženina in nevesto ter njune sorodnike je veliko praznovanje. Ko sva starše povprašali, kako je bilo na njihovi poroki, se je porodilo mnogo spominov na ta dan. Najini starši so se poročili v približno enakem obdobju (1995, 2000). Mami sta bili obe stari 26 let. Pri obeh porokah sta ženina na poročni dan prišla po svojo nevesto, kjer so doživeli star poročni običaj »lažna nevesta«. Namesto da bi iz hiše prišla ženinova nevesta, ki naj bi jo ženin popeljal pred oltar, so mu nevestini sorodniki iz hiše poslali lažno nevesto. Ta je bodočega moža spraševala pomembne stvari o bodoči ženi. Če je želel dobiti svojo zaročenko, je ženin moral pravilno odgovoriti. Sledil je civilni del poroke, kjer sta mladoporočenca podpisala poročne papirje. Nato so odšli še v cerkev, kjer so se ženili – možili še cerkveno ter si izpovedali zaobljube v zakon. Ko sta bila ženin in nevesta poročena, je sledila še gostija v gostišču, kjer so se povabljeni zabavali, plesali, jedli in pili. Oboji starši so pred jedjo nazdravili z aperitivom. Gostili so se z govejo juho, klasično hrano ob gostijah (govedina, pečenka, pražen krompir, kroketi, hren, ribe) ter solatami in pecivom. Nevesti sta bili oblečeni v dolgo, do tal segajočo obleko svetlih barv (bela, šampanjec barva), ženina pa v temno obleko (črna, temno siva), svetlo srajco (bela, šampanjec barva) in kravato. Nevesti sta imeli šopek iz svežih rož.

Vsakihi nekaj let se poroke nekoliko spremenijo, saj sta moja babica in dedek imela drugačno poroko od mojih staršev. Babica, Frida Šulak, poročena Tratnjek, ki se je rodila v Prlekiji, v Biserjanah, se je poročila 1965. leta. Nosila je svetlo sivo obleko do kolen, ki je bila od pasu plisirana. Ni smela imeti bele obleke, saj je takrat veljalo pravilo, da lahko oblečejo belo obleko samo nedolžne neveste. Babica pa je že imela otroka. Njen mož je imel črno obleko, svetlo kravato, belo srajco in črne čevlje. Nevesta je imela šopek iz belih plastičnih rož kal in zelenja. Pred poroko se je nevesta poslovila od staršev in ti so jo prekrizali ter ji dali blagoslov. Na gostiji so jedli, plesali, prepevali domače pesmi z muzikantom. Jedli so kurjo juho, pečenko, ocvrtega piščanca, solate, riž, krompir ter sirov zavitek in orehovo potico. Vse to je spekla in skuhalo nevestina mama s pomočjo ženinove sestre.

Iz življenjskih zgodb Svečinčanov sva raziskovali, kakšne so bile poroke v sredini 20. stoletja v Slovenskih goricah. Nekdaj so na dan poroke v Svečinskih goricah muzikantje ženinu igrali koračnico, medtem ko je zapuščal svoj dom in šel po nevesto. Muzikanti so po navadi igrali na bas, klarinet, harmoniko in trobento. Ženin je s pričo šel po svojo nevesto na njen dom, včasih tudi s sorodnikom ali več svati. Če sta bila ženin in nevesta iz nižjega socialnega stanu, muzikantov ni bilo. Že takrat je veljal običaj lažne neveste, katerega so imeli tudi najini starši. Prav tako je veljala tudi tradicija postavljanja *šrange*. Če je nevesta ob poroki odhajala iz svoje rodne vasi, so domači fantje na poročni dan pripravili *šrango*. Zaprli so cesto z velikim deblom, ob njej postavili mize, na katerih so imeli pijačo. Dogodek je spremljala harmonika. Ko sta hotela cesto prečkati mladoporočenca, so se vaški fantje začeli pogajati za ceno, za katero bi lahko ženin odpeljal svojo nevesto iz vasi. Po dogovoru za ustrezno plačilo so jima dali darilo ter jima zaželeli lepe želje v zakonu. *Šrangarji* so svatom delili pijačo in bili dobre volje.

Nato so imeli cerkveni obred. Tukaj so se zbrali tudi vsi ostali svatje. V cerkev so prinesli tudi obredno vino šentjanževca, katerega je župnik blagoslovil in spil z mladoporočencema in pričami. Otroci so nevesti držali vlečko, trosili cvetje, na glavah pa so imeli venčke. Po prihodu iz cerkve je nevestin birmanec ali nečak povedal čestitke in lepe želje mladoporočencema. V večini primerov so imeli gostijo pri nevesti doma. Mladoporočencema ni bilo dovoljeno plesati do polnoči. Ves večer sta sedela za mizo. Priča je ob polnoči nevesti snela venček, ki je simboliziral nevestino nedolžnost. Sledil je poročni ples mladoporočencev. To, da je priča nevesti snela venec, je pomenilo, da nevesta ni več dekle, ampak žena. V poročni noči je izgubila nedolžnost. Venec so odložili na krožnik, na katerega so svatje zbirali denar za nevesto. Svatje so posebej zbirali denar tudi za kuharice in muzikante. Kasneje je nevesta snela poročno obleko in se preoblekla v navadno praznično obleko. Na gostiji so bile tudi različne igre, kot so sršene dražit, peteline dražit, škofa čakati, ptičje mazati, moči z rokavicami, razne skrivalnice itd. Ko je nevesta po gostiji odšla od hiše, je pokleknila pred očetom in mamo. Starša sta blagoslovila hčerko in njenega moža. Mati jima je zaželela vse najboljše, veliko zdravja, otrok, sreče in radosti. Nevestin kostum oz. obleka je bila bela, svilen, pa tudi drugih svetlih barv. Nevesta je na glavi imela vlečko (*šlajer*),

venček (*krancl*) iz voščениh rož. Šopek je bil iz krep papirja ali suhih rož. Belo obleko so lahko nosile samo neveste, ki so bile še nedolžne. Hiša je bila na dan gostije okrašena z zimzelenom, pisanimi trakovi in rožami iz papirja.

Zbrali sva zanimive pripovedi o porokah Svečinčanov.

Alojz Menhart, rojen 1902 na Plaču, se je poročil pri starosti 28 let (1930). Za gostijo je dobil 200 litrov vina, saj je živel v vinogradniških koncih Slovenije. Muzikant je bil nevestin brat. Gostija je bila na Prinčkinem, saj so tam živeli njegovi starši. Poroka je bila v Mariboru, saj se mu je župnik v Svečini zdel čuden. Ni želel, da bi ga Svečinčani na poroki opazovali. V mesto so se peljali s Smonigovim avtom. Alojz je imel oblečeno črno obleko iz angleškega *kamgarma z lajbičem*, njegova žena pa nežno roza, dolgo do gležnjev. Svojim staršem je bil hvaležen, da so mu omogočili bogati gostijo. Plesali so ples, kot so polka, *bolzer*, marš, *pojšter* in *metl tanz* itd. Jedli so govejo juho z rezanci, pečenko, kuretino, cvrtje, drobno pecivo, potico, kompota, solate ... Kuhala je njegova sestra.

Ema Valdhuber, rojena leta 1909 v Gradcu, se je poročila 1931. leta. Poročila se je z moškim, ki ga je poznala komaj tri mesece. Mož je bil od nje starejši 12 let, torej je bil ob poroki star 34 let, ona pa 22. Gostijo so imeli v Mariboru, v Frančiškanski cerkvi, saj ni želela, da bi jo kdo od domačinov gledal. Na poroki je bilo le nekaj ljudi. Oblečeno je imela svetlo zeleno-rjavo obleko, ki ji jo je napravila šivilja iz Šentilja. Na glavi je imela suhi venec in *šlajer* nad zadaj spleteno kito. Tudi šopek je bil suh. Darilo je dobila samo od sosede – jedilni servis. Po cerkveni poroki so odšli k Veselemu kmetu, kjer so jedli govejo juho, govedino in še kaj.

Marija Hrastnik, rojena 1911. leta na Gaju nad Mariborom, se je poročila 1936. leta. Njena poroka je bila zelo skromna. Za poročno pričjo je prosila župnika v Kungoti. Na poroki in gostiji je imela le ožje sorodstvo in skupaj so bili celo noč, brez glasbe in muzikantov.

Marija Šel, rojena leta 1919, se je poročila 1940. leta. Imela je svetlo modro obleko. V soboto popoldne so šli na poroko v svečinsko cerkev, po poroki pa malo v vaško Hauptmanovo gostilno. Niso imeli glasbe. Potem so odšli domov peš. Ženinovih sorodnikov ni bilo, saj niso imeli denarja. Doma so veliko plesali na glasbo ustne harmonike in imeli večerjo. Igral je brat. Po večerji so odšli še v gostilno Škribe, na Plaču, pozno ponoči so vsi šli domov.

Za Anko Kodrič, rojeno Vdovič 1924. leta, se je poročno leto pisalo 1961. Takrat sta se vzela s svojim možem Andrejem, katerega je kot dimnikarja spoznala pol leta pred poroko. Kljub temu, da je bil od nje mlajši kar 14 let, to zanju ni bila ovira. Devet mesecev po poroki se jima je rodila hči Dragica.

Marija Škamlec, rojena Paskolo leta 1924, se je poročila pri starosti 29 let. Zanimivo je, da se je počutila kot stara nevesta. Z bodočim možem se je spoznala sedem let pred poroko. Zaradi svojih let ob svoji svatbi ni hotela nositi bele obleke, zato si je nadela belo bluzo, siv kostim ter plašč. Poroka je bila kot pri večini mladoporočencev doma, sosed je namesto muzikantov igral harmoniko in zabaval svate.

Draga Žnuderl, rojena Marko leta 1926, se je z možem vzel aprila 1949, torej ko jih je štela 23. Na civilno poroko v Maribor sta se odpeljala s kolesi. V maju sta se ženila še cerkveno. Dandanes se nam morda zdi čudno, vendar v tistih časih je bilo nekaj čisto običajnega, če mladoporočenca nista dobila daril. Tudi noben od njenih domačih se ni udeležil njene poroke. Od poroke so se vračali peš.

Maks Žaucer, rojen 1931. leta, je o poroki pripovedoval, da je pripravo gostije dobil v dar od svoje sosede. Gospod je povedal, da je bila gostija ob poroki velika. Civilno sta se z ženo vzela v Kungoti, 6. 10. 1956, cerkveno pa sta se poročila decembra v Svečini. Imeli so štiri muzikante, darila pa so bila skromna.

Najbolj posebna poroka se nama je zdela poroka gospoda Ivana Haliča, rojenega 1933. Najbolj se mu je v spomin vtisnilo, da je bil nevestin oče strog. Na dan poroke so se s kočijami odpeljali do nevestinega doma. Na mostu so domači električarji postavili *šrango*. Gospod Halič je povedal: »*Šrangalo* se je vedno, kadar se je nevesta poročila v drugo faro«. Na *šranganju* je eden igral harmoniko. Po cerkvenem obredu so se odpravili v gostilno, kjer so plesali, peli in pili. Na poti domov so jim *šrangarji* na cesto postavili veliko hlodov, katere so morali odstraniti, če so hoteli proti domu. Kmalu po začetku zabave doma jim je zmanjkalo luči, zato so gostijo nadaljevali ob svečah. Ker za nevesto *šrangarjem* niso plačali, so se jim električarji maščevali.

Poroka ali sklenitev zakonske zveze je dejanje in svečan obred, ko fant in dekle oz. moški in ženska postaneta mož in žena. Je zelo pomemben dan v življenju, saj ga ljudje nikoli ne pozabijo. Nekateri živijo za ta dan in mu pravijo dan najlepših sanj, saj je vse tako pravljичno. Kot sva ugotovili, so bile poroke naših prednikov, babic in dedkov, drugačne, kot jih poznamo danes. Ljudje na podeželju niso imeli veliko denarja in so imeli bolj skromne poroke. Gostija je bila odvisna od socialnega statusa. Včasih je bilo na porokah manj ljudi kot danes, saj so prišli samo starši, bratje, sestre, tete in strici. Neveste so si v večini primerov obleke sposodile. Po navadi so bile oblečene v nebele barve, po drugi svetovni vojni pa v kostume. Danes v večini vidimo razkošne, velike poroke, neveste so večinoma oblečene v belo. Včasih so svatje za darila poklanjali pijačo, pecivo in hrano, danes pa bolj denar, posteljnino, darilne bone itd. Fantje in dekleta so se praviloma poročali po dvajsetem letu, saj se niso dolgo šolali. Današnja starost ženinov in nevest je veliko višja in pogosto imajo že prej otroke. Nekoč so se neveste poslovile od staršev tako, da so jo ti blagoslovili, kar pa se danes praviloma več ne počne. Gostije so bile in so še vedno praznovanje z boljšo hrano in pijačo ter zabavo. Skozi dvajseto stoletje so se zlasti na podeželju še ohranili stari poročni običaji: lažna nevesta, *šranganje*, šentjanževo vino, lepe obleke, klasičen jedilnik, muzikanti in ples. Snemanje venčka nevesti in pobiranje denarja za nevesto, kuharice in muzikante je v glavnem izginilo.

Nama so bolj vseč današnje poroke, saj so bolj bogate in razkošne.

Nuša: »Želim si moderno, elegantno, veliko, razkošno (belo) poroko, kjer bodo zbrani vsi ljudje, ki mi nekaj pomenijo in jih imam rada. Želim, da bo moja poroka prav posebna in da si jo bodo povabljeni zapomnili za zmeraj. Celotna poroka bo pravljичna.«

Zarja: »Želim si baročno poroko. Čas baroka je po mojem mnenju iz vizualnega vidika najlepši čas v zgodovini. Všeč so mi razkošje, velika ogledala, razkošne obleke in bogate frizure. Družice bi bile oblečene v baročnem stilu plemstva. Želim, da bi bila moja poroka nekaj posebnega. V poročni knjigi bodo na strani svatov zapisani prav vsi, ki mi nekaj pomenijo, bodisi prijatelji, bodoči sodelavci, sorodniki ter družina. Seveda ne bo manjkala niti Nuša.«

VIRI IN LITERATURA

Ustni viri:

Dejan EISNER, roj. 1970, Gradiška 685 (25. 9. 2015).

Denis MALI, roj. 1973, Zgornja Kungota 12 (24. 9. 2015).

Frida TRATNJEK, rojena Šulak l. 1944, Zgornja Kungota 12 (24. 9. 2015).

Natali PREBIL EISNER, roj. 1969, Gradiška 685 (25. 9. 2015).

Tatjana MALI, rojena tratnjek l. 1974, Zgornja Kungota 12 (24. 9. 2015).

Slikovni viri:

Poročni album Natali in Dejana Eisnerja, 1995.

Družinski album Mali (poročne fotografije).

Literatura:

Marija RADMILOVIČ, Med vinogradi in mejo. Življenjske zgodbe Svečinčanov. Svečina 2010.

Mira SAPAČ, Papirnato cvetje, naša dediščina, Založna Obzorja, Maribor 2008.

*Nuša Mali, Zarja Eisner, *učenki 9. a razreda OŠ Kungota, mentorica: Mari Karnet.*

STARI OBIČAJI NA TRGATVI

Monika FERK, Špela POLUTNIK, Brin BRAČKO*

Jedi na trgatvi po stari navadi

Na trgatvi so gospodinje pripravile obilo jedi. Mize so bile bogato obložene in lepo pripravljene. Pripravljene so bile tradicionalne jedi, ki so bile značilne za določen kraj in so bile pripravljene na domačiji vinogradnika po receptu »starih babic«. Za štajersko območje je bilo značilno, da so kuharice oz. domače gospodinje pripravile ob prihodu bračev »pozdravni« zajtrk, kosilo se je odneslo bračem v vinograd, po končanem obiranju pa so brači dobili pri gospodarju vinogradniku obilno večerjo, ki jo je pripravila domača gospodinja predvsem iz jedi, pridelanih na kmetiji.

zajtrk	kosilo	obilna večerja
potica	domači kruh iz krušne peči	goveja juha
flancati	čebula	pražen krompir
žgane pijače	zaseka	pečeno meso, pečenka iz svinjine
	pečena krača iz krušne peči	solata
	domača dimljena klobasa	pogača ali gibanica

Vzdušje na trgatvi

Da so brači dobre volje, poskrbi zjutraj gospodinja z zajtrkom in pijačo. Da ne bi pojedli preveč grozdja, je potrebno poskrbeti za dovolj pijače. Obvezno se na trgatvi pije vino. Pogosto so med brači ljudje, ki znajo zabavati druge, da je smeha vedno dovolj. Med brači mora biti dovolj dobrih pevcev, da se pesem in »juckanje« sliši na sosednji hrib. Da je pesem bolj ubrana, spremlja pevce harmonikar ali pa dva.

Palica z zarezi

Brentarji so si z lesenimi palicami na trgatvi pomagali pri hoji v hrib. Na njo so po vsaki odnešeni polni brenti (puti) grozdja zarisali zarezo. Po devetih odnešenih brentah grozdja do kadi so zarisali X. Ko je brentar odnesel vso grozdje in je končal z delom, je zarisal oziroma obrezal po celotnem obsegu palice zarezo. Na koncu je brentar svojo palico označil z začetnicami svojega imena in priimka.

Klopotec

Klopotec običajno postavljamo v času od zaključka junija do zaključka meseca avgusta. Imenujemo ga čuvaj grozdja, saj s svojim glasom odganja ptice. Sestavljen je iz različnih vrst lesa. Vsak klopotec je sestavljen iz 40 različnih delov lesa. Na kraj prizorišča ga pripeljejo z vozom, katerega vlečejo konji. Pripeljejo ga razstavljenega po delih. Če je velik, si pri sestavljanju pomagajo z vrvjo. Lestev privežejo na drog, na katerem stoji klopotec tako, da se lestev ne more prevrniti. Klopotec običajno blagoslovi župnik. Zelo zanimivo je tudi to, da krstijo tistega, ki prvič pomaga postavljati klopotec. Postavi se ob drog in ga krstijo, da ga privežejo ob drog in mora ponoviti prisego gospodarja klopotca. Po končanem delu je veselica, na kateri igra harmonikar. Gospodinje prinesejo hrano in pecivo, vinogradniki pa vsak svoje vino. Značilni so tudi plesi okoli klopotca.

Oblačila trgačev

moški	ženske
temni brezrokavnik, pisana srajca, temne hlače, predpasnik, gumijasti škornji.	dolga krila, bela srajca, predpasnik, rdeča ruta, gumijasti škornji.

Tako so bili nekoč oblečeni trgači. Danes pa so tako oblečeni trgači, ki so v kakšnih društvih. Pevci malečniškega pevskega zbora so na trgatvi grozdja štiristoletne trte na Lentu v Mariboru vedno tako oblečeni. Ob trganju vedno ubrano zapojejo narodne pesmi. Običajni trgači imajo športna oblačila (trenirka, majica, gumijasti škornji).

Vinska kraljica

Je izbrano dekle določenega območja, ki skrbi za promocijo slovenskega vina, vinogradništva in promovira vino določenega območja, iz katerega prihaja. Vinska kraljica predstavlja promocijo turizma in slovensko kulturno dediščino, širi kulturo pridelovanja, negovanja in uživanja posameznih sort vina.

Vinsko kraljico Slovenije izbere posebna komisija z natečajem, na katerega se lahko dekleta prijavijo same. Dekle mora prihajati iz vinogradniške družine ter mora imeti dobro splošno znanje iz vinogradništva in vinarstva. Znati mora nastopati v javnosti in tekoče mora govoriti en tuji jezik. Iz našega vinorodnega okoliša natančneje iz Vodol pri Malečniku, prihaja Vinska kraljica Urška Bračko.

VIRI IN LITERATURA

Monika in Špela sta pogovarjali s starimi starši.

*Monika Ferk, Špela Polutnik in Brin Bračko, učenci 5. a razreda OŠ Malrčnik, mentorica: Marija Gerlič.

ROJSTNI DAN NEKOČ IN DANES

Tinkara BRODNIK, Jakob GWARDJANČIČ, Tia NEŽMAH, Jan PEKIČ*

V nalogi, ki smo si jo zastavili, smo želeli ugotoviti, v čem so podobnosti in v čem razlike med praznovanjem rojstnega dneva današnjih otrok in praznovanjem rojstnega dneva naših babic in dedkov, ko so bili stari približno toliko, kot mi sedaj.

Rojstni dan je osebni praznik. Je dan, na katerega smo se rodili. Slavljenec je tisti, ki rojstni dan praznuje. Ob rojstnem dnevu dobi darila, izrečemo mu tudi voščila z lepimi željami. Takšna voščila so na primer:

- Vse najboljše za tvoj rojstni dan. Želim ti, da bi bila pridna, vesela in prijazna.
- Vse najboljše za tvoj rojstni dan. Želim ti veselja in sreče.
- Ob tvojem rojstnem dnevu ti želim veliko zdravja. Vse najboljše.

V preteklosti je bil god pomembnejši praznik kot rojstni dan. God je tisti dan, ko je umrl svetnik, po katerem imamo ime. Dan pred godom so slavljenca obiskali prijatelji in sosedje ter delali ropot z lonci, žlicami, kuhalicami ... Slavljenec jih je povabil v hišo in pogostil s kruhom in vinom.

V začetku smo o praznovanju nekoč in danes le razmišljali in ugibali. Zapisali smo, da menimo, da so nekoč in danes na praznovanju jedli torto in pili različne pijače. Praznovanja nekoč in danes se razlikujejo po darilih, ki so jih dobili slavljenec: nekoč (lesene piščalke, šopek, oblačila ...) in danes (stvari za ustvarjanje, kocke, avtomobilčki ...) in po kraju praznovanja: nekoč (doma), danes neke drugje (kino, telovadnica ...).

In kako smo rojstni dan letos/lani praznovali mi?

Jakob: Jaz sem rojstni dan praznoval na drsališču. S prijatelji smo se zabavali tako, da smo kar štiri ure drsali. Namesto daril smo zbirali denar za ubogo punčko.

Tinkara: Rojstni dan sem praznovala v telovadnici. Na zabavo sem povabila svoje prijatelje in sošolce. Tam smo se igrali različne igre in skakali v penice. Jedli smo pico, smokije in kekse. Dobila sem veliko daril.

O praznovanju rojstnega dne nekoč smo povprašali naše stare starše.

Janova babica, gospa Pekič Gorjanc: »Na praznovanju smo pili kokto. Za darila smo dobili knjigo, obleko ali igračo. Gledali smo neme filme na televiziji, ki je bila črno-bela.«

Tiina babica, gospa Nežmah: »Darila so bila zelo skromna. Mama mi je za darilo kupila nogavice ali spodnje perilo. Bolj kot rojstni dan sem praznovala god.«

Sestavili smo vprašalnike, s katerimi smo povprašali naše prijatelje in starejše ljudi o praznovanju rojstnega dne. Ugotovili smo:

1. Danes praznujemo rojstni dan doma (z družino; s sošolci in prijatelji) ali neke drugje (predvsem s prijatelji): telovadnica, športno društvo, drsališče, igralnice ... Nekoč so rojstni dan praznovali doma z družino ali pa ga niso praznovali.
2. Danes se na praznovanju igramo (s kockami, baloni, žogo, se lovimo ...), premagujemo različne poligone, skačemo po trampolinu, se drsamo, ustvarjamo ... Nekoč so na praznovanju peli, se veliko pogovarjali, se igrali (Zemljo krast, lovljenje, igre z žogo, kegljanje ...); nekateri pravijo, da je bil ta dan tak kot vsak drugi dan.
3. Danes dobimo za darilo: knjige, nakit, šolske potrebščine, stvari za ustvarjanje, kocke, oblačila, pobarvanke, denar, igrače kot so konji, punčke ... Včasih so dobili sadje (predvsem pomaranče), oblačila (nogavice, spodnje perilo), žoge, igrače kot so medvedki, punčke ... Nekdo je tudi omenil, da ga je mama na ta dan vprašala, kaj bi rad jedel za kosilo. Zaželel si je fižol in cvetačo in to mu je mama tudi skuhala.
4. Danes na praznovanju pijemo sok, vodo, ledeni čaj, gazirane pijače in jemo pizzo, hot dog, čevapčiče, zelenjavo in kruh, torto, sladoled ... Včasih so pili vodo, gazirane pijače, malinovec in jedli juho, meso, krompir, solato, torto ...

5. Današnjim otrokom je od praznovanja najbolj ostalo v spominu premagovanje poligonov, igra s prijatelji, torta, darila ... Starejšim je od praznovanja najbolj ostalo v spominu druženje z družinskimi člani, sladkanje s torto, fotografiranje za spomin ...

Ugotovili smo, da ima praznovanje otroškega rojstnega dne nekoč in danes veliko skupnega: praznujemo ga doma z družino, na praznovanju se še zmeraj lovimo in igramo različne igre z žogo, pijemo sokove in jemo torto, za darilo dobimo tudi oblačila. Predvsem je za vse – nekoč in danes - pomembno druženje. Razlike v praznovanju nekoč in danes so v lokaciji praznovanja s prijatelji (nekoč doma, danes zunaj: igralnice, telovadnice ...), v načinu praznovanja (nekoč so se igrali sami, danes so igre vodene s strani animatorjev), v darilih (nekoč je bilo več daril, ki so jih otroci nujno potrebovali (oblačila ...), danes je več daril, ki si jih želimo in niso nujno potreba (različne igrače). Naša začetna predvidevanja so se izkazala kot pravilna. Ob vsem tem smo izvedeli veliko novega.

Na koncu bi še omenili, da ima rojstni dan tudi naša šola. Letos praznuje štirideseti rojstni dan. Vsi se že pridno pripravljamo na praznovanje, ki bo v mesecu oktobru.

VIRI IN LITERATURA

Ustni viri:

Tanja PEKIČ GORJANC (Miklavž na Dravskem polju, 15. 9. 2015).

Matilda NEŽMAH (Miklavž na Dravskem polju, 15. 9. 2015).

Jakob GWARDJANČIČ (Miklavž na Dravskem polju, 15. 9. 2015).

Tinkara BRODNIK (Miklavž na Dravskem polju, 15. 9. 2015).

Spletni viri:

Rojstni dan. Dostopno na naslovu: https://sl.wikipedia.org/wiki/Rojstni_dan (10. 9. 2015)

God . Dostopno na naslovu: <https://sl.wikipedia.org/wiki/God> (10. 9. 2015)

*Tinkara Brodnik, Jakob Gvardjančič, Tia Nežmah in Jan Pekič, učenci 2. c razreda OŠ Miklavž na Dravskem polju, mentorica: Ksenija Detiček.

PRAZNOVANJA V ANTIČNEM RIMU

Ana KOŠAT, Eva RAJHER *

V antičnem času so Rimljani poznali številne praznike in večina jih je bila povezana z božanstvi. V referatu sva naredili izbor starorimskih praznikov in jih na kratko opisali, zato sva nekatere, četudi pomembne, izpustili. To sva si zamislili kot sprehod skozi starorimski koledar.

Marec

Mesec je dobil ime po bogu vojne, Marsu. Za Rimljane se je 1. marca pričelo novo leto, 1. marec je bil zanje kot je za nas 1. januar. Na prvi dan novega leta ali na *kalende* so slavili rojstni dan boga Marsa. Hkrati je bil ta dan tudi dan žena ali praznik, imenovan *matronalije*. 15. marca je bil praznik *Ane Perene* (marčevske ide). Ana je imela videz starke in je posebljala staro leto. Praznik je bil zelo veseljaški. 17. marca so potekale *liberalije* - Bakhov praznik. Te so bile praznik boga rodovitnosti in vina Liber, ki so ga Rimljani istovetili z grškim bogom Bakhom (Dionizom). Ta dan so zaznamovali z veseljačenjem, uporabo mask, žrtvovanjem kozla in darovanjem kolačev. Na ta dan so bili rimski fantje uradno sprejeti med odrasle in prejeli so svojo moško togo.

April

Ta je dobil ime po glagolu *aperio*, kar naj bi pomenilo »odprem«, kot se spomladi odpro cvetlice. Celoten mesec je bil posvečen boginji Veneri. 1. aprila so Rimljanke umile Venerin kip, molile k njej in ji prinašale darove. Kasneje so na isti dan uvedli praznovanja in javne igre v njeno čast, imenovane *veneralije*.

Pastirski praznik, ki je bil 21. aprila in se je imenoval *parilije*, je bil posvečen božanstvu Pales. Na ta dan se je začelo pastirsko leto, obhajali pa so ga tudi kot dan ustanovitve Rima. Proslavili so s tem, da so kurili kresove in jih preskakovali.

Maj

Maj je dobil ime po Merkurjevi materi Maji. Od 28. aprila do 3. maja je potekal praznik, imenovan *floralije* (po boginji Flori).

Junij

Mesec junij se najverjetneje imenuje po boginji Junoni, ki je bila zavetnica mesta Rim. 9. junija je bil praznik domači boginji ognja in svetlobe Vesti. Praznik se imenuje *vestalije*. Vesta je bila zaščitnica pekov. V njenih templjih je gorel ogenj, ki so ga čvale vestalke, kajti ta ogenj jo je simboliziral. Boginja Vesta je bila ena izmed najbolj čaščenih boginj v Rimu.

Julij

Na začetku se je imenoval *quintilis*, kar v latinščini pomeni pet. Kasneje so ga imenovali julij, po Gaju Juliju Cezarju. Od 5. do 13. julija so potekale *Apolonove igre*. Prirejali so razne gledališke predstave, en dan pa je bil namenjen tudi cirkuškim igram.

Avgust

Avgust se je na začetku imenoval *sextilis*, kar v latinščini pomeni šest, ker je bil šesti mesec zapored. Kasneje so ga spremenili v Augustus, po cesarju Avgustu. 13. avgusta so svetišča posvetili številnim božanstvom. Večji prazniki so bili: 17. avgusta – *portunalije*, v čast bogu Portunu; 19. avgusta – *kmečke vinalije*, ko so s podeželja v mesto prinesli novo vino; 21. avgusta – *konzualije*, v čast boga Konza, ko so darovali prve pridelke; 23. avgusta – *vulkanalije*; 25. avgusta – *opinkozivije*, po boginji Opikonsiviji, ko se je začelo spravilo žita in 27. avgusta – *volturalije*.

September

September ni dobil imena po kakšnem rimskemu bogu, temveč po številu sedem. V mesecu septembru ni bilo velikih praznovanj, ta mesec pa je posebej slovel po sadju in grozdju, zato je bil v povezavi z rimsko boginjo sadja, grozdja in oliv, imenovano Pomono.

Oktober

Tudi oktober je dobil ime po številu, in sicer osem. To je mesec trgatve, lova in setve. V oktobru so praznovali zelo zanimiv praznik - *fontanalije* - to je praznik studenčnega božanstva Fonta. Na ta praznik, ki je bil 13. oktobra, so okraševali vodnjake. Dva dni pred tem, 11. oktobra, so slavili vinski praznik *meditrinalije*, imenovanega po Meditrini, boginji zdravljenja. 15. oktobra, na ide, pa so potekale konjske dirke, *vindemia* – praznik trgatve in v čast bogu Jupitru kapitolske igre. To je bil praznik trgatve, posvečen bogu Bakhu.

November

Tudi mesec november je poimenovan po številu – po številu devet. V tem mesecu po starem rimskem koledarju ni bilo praznikov. Kasneje je cesar Kaligula uvedel kult boginje Izide. Ta praznik časovno sovпада s keltskim praznikom mrtvih, predhodnikom današnje noči čarovnic in današnjim praznikom, dnevom spomina na mrtve (po krščanskem verovanju - dan vseh svetih in vernih duš, 1. in 2. november).

december

December je bil tudi za Rimljane mesec veseljačenj in praznovanj. Med praznikom *saturnalije*, ki je 15. decembra, so se ljudje udeleževali javnih poedin, kjer so si izmenjavali darila, celo sužnji so imeli v tem času vsaj malo svobode in so lahko sedeli in jedli skupaj s svojimi gospodarji, ki so jim občasno tudi postregli. Kasneje so saturnalije potekale 7 dni.

Po reformi Cezarjevega koledarja je sončni obrat sovpadel s 25. decembrom. Prav zaradi tega so ta dan izbrali za praznovanje dveh tujih božanstev – sirskega Sol Invictus (Nepremagljivega Sonca) in indoiranskega boga svetlobe, resnice in pravice, Mitreja, ki naj bi se rodil prav na ta dan. Kult Sonca je ostal glavni cesarski in državni kult vse do 4. stoletja, ko je krščanstvo postalo državna vera. Cerkev je na ta dan uvedla praznik Kristusovega rojstva, da bi izkoreninila kult Mitre in Sonca.

Januar

Mesec januar je dobil ime po bogu Janusu, ki ima dva obraza. 1. januar je bil namenjen volitvam in ustoličenju novega konzula. Od 3. do 5. januarja so bile *kompitalije* ali praznik Larov – zahvaljevali so se poljskim božanstvom. Nenavaden praznik v mesecu januarju je bil praznik *karmentalije*, ki je bil 11. januarja. Posvečen je bil rimski boginji Karmenti, ki je bila povezana s porodom in prerokovanjem. 24. januarja je potekal praznik setve. Na ta dan so darovali Zemlji in boginji Cereri, ki žitu omogočata rast.

Februar

Ta mesec je dobil ime po rimskem prazniku Februa, ko so Rimljani simbolično preganjali zimo, da bi omogočili prostor pomladi. Februar je bil zelo zasičen s praznovanji. To je bil mesec očiščevanj, je bil zadnji mesec pred novim letom in se je bilo potrebno pripraviti nanj.

Zelo dolgo je trajal posebni praznik *parentalije*, ki je trajal devet dni, in sicer od 13. do 21. februarja. Na ta praznik so duhovom umrlih darovali rože, vodo, vino, mleko, olje ter kri črne živali. V tistem času se ni nihče smel poročiti, prav tako pa so bila zaprta vsa svetišča. Parentalije so se končale s praznikom feralije – z njim se je zaključilo obdobje očiščevanja in spravnih obredov umrlim. Zanimiv praznik so bile tudi *luperkalije* – praznik, posvečen bogu Lupreki, ki naj bi volkove odganjal od čred. Dva dni za njimi, 17. februarja, so bile *kvirinalije*, praznik boga Kvirina. To je bil tudi *praznik tepcev*, ki je bil podoben današnjemu pustovanju ali karnevalu.

Zaključek

Prazniki v antičnem Rimu so bili povezani z božanstvi in naravo, pridelki, letino in letnimi časi. Nekateri prazniki so bili veseljaški, celo razvratni, precej jih je vsebovalo kruta žrtvovanja živali in pridelkov. Ko praznujemo božič in tudi druge praznike, večina nas ne ve, da je njihova dediščina globoko v preteklosti, sega do starih Rimljanov in še dlje.

VIRI IN LITERATURA

Literatura:

J. ESPINÓ, P. MASÍÁ, D. SÁNCHEZ, M. VILAR, *Kako so živel Rimljani, Karantanija*, Ljubljana 2000.

Eva KOCUVAN, *Rimljan sem/Romanus sum*, DZS, Ljubljana 1994.

Spletni viri:

<http://www.liturgija.si/wp-content/uploads/2009/11/2-KOLEDAR-V-STAREM-RIMU3.pdf> (13. 6. 2015).

https://sl.wikipedia.org/wiki/Rimski_koledar (14. 9. 2015).

* Ana Košat in Eva Rajher, *učenki 7. a razreda OŠ Prežihovega Voranca Maribor*, mentorica: Klavdija Šipuš.

DRUŽINSKA PRAZNOVANJA OB PREJETJU PRVEGA SVETEGA OBHAJILA

Tjan PREMZL, Tija MURKO *

Prihajava iz vernih družin v vaškem okolju. Pomladi 2015 sva prejela prvo sveto obhajilo. Takrat so nama starši pripravili praznovanje, zato sva se odločila, da raziščeva, kako so praznovali prejem prvega obhajila včasih in kako ga praznujemo danes. Pogovorila sva se s sorodniki in o praznovanju povprašala tudi sošolce.

V rimo katoliški cerkvi poznamo sedem svetih zakramentov. To so zakramenti uvajanja: sveti krst, prvo sveto obhajilo, sveta birma; zakramenta ozdravljanja sveta pokora (spoved), sveto bolniško maziljenje ter zakramenta služenja: sveto mašniško posvečenje in sveti zakon. Vsi zakramenti so za verujoče pomembni, midva sva prejela nekatere, najbližje pa nama je prvo sveto obhajilo, zato sva raziskovala prav praznovanja ob prejetju tega zakramenta.

V raziskavi naju je zanimalo, ali so v družinah najinih sošolcev verni in so prejeli prvo obhajilo, koliko so bili stari, ko so ga prejeli, kako so bili ob tem oblečeni, kako so praznovali in ali so dobili kakšna darila. Najini sošolci so povprašali sorojence, starše in stare starše in izpolnili anketo. Največ sva se seveda pogovarjala s svojimi sorodniki.

Predvidevala sva, da je večina otrok iz vernih družin in to sva v raziskavi tudi potrdila. V teh družinah so vsi prejeli prvo sveto obhajilo. Takrat so otroci stari 8 ali 9 let in obiskujejo tretji razred. Naši starši so šli v večini k prvemu obhajilu v drugem razredu, stari so bili 8 ali 9 let, saj so v šolo začeli hoditi eno leto pozneje kot mi. Nekaj pa jih je šlo pozneje. Stari starši so šli k obhajilu v prvem, drugem ali četrtem razredu, stari so bili od 7 do 10 let.

Za praznovanja se svečano oblečemo. Tudi prejetje prvega svetega obhajila je svečan dogodek in v vseh generacijah so bili svečano oblečeni. V cerkvi smo vsi imeli enake haljice, pod njimi pa nova svečana oblačila. Naše mame in babice so imele bele obleke, očetje in dedki pa lepše hlače in srajce ali pa obleke.

Po prejetem prvem obhajilu smo imeli praznovanje, tako mi kot naši starši in stari starši, vendar so se praznovanja precej razlikovala. Otroci smo praznovali doma ali v gostilni. Nekateri smo imeli veliko povablencev, drugi malo manj, vsi pa smo se po kosilu še dolgo zabavali. Naši starši in stari starši pa so praznovali doma. Pripravili so velike pojedine in povabili sorodnike, pa tudi sosede. Tudi če so bile družine revne, so se za ta praznik njihovi starši še posebej potrudili, da je bila miza bogato okrašena.

Ob raznih praznovanjih si ljudje podarimo darila. Tudi prvoobhajanci prejmejo darila. Ugotovila sva, da danes otroci dobijo več in bogatejša darila, predvsem pa precej denarja. Naši starši so tudi dobili denar, a manj kot mi, in kar različna darila: verižice, igrače, kolo, knjigo, album, Sveto pismo, razne spominke in uro. Stari starši so za darila dobili rožni venec, podobice svetnikov, križec, razne spominke, oblačila in zelo redki denar, pa še to le kak drobiž.

Ugotovila sva, da je v naših družinah praznovanje ob prejemu prvega svetega obhajila pomemben dogodek, se pa spreminja, kakor se spreminja družba, v kateri živimo.

VIRI IN LITERATURA

Pisni vir:

Anketa, izvedena v 4. a razredu OŠ Starše (sodelovali učenci, starši in stari starši), september 2015

Ustni viri:

Bojana VIDOVIČ, Marija VIDOVIČ, Mirko VIDOVIČ, Peter MURKO, Marija MURKO – Zlatoličje, Starše, september 2015.,

Patricija PREMZL, Miha PREMZL, Nežika PREMZL, Barbara ŠPUREJ – Starše, Brunšvig, september 2015

Spletni vir:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Sveti_zakrament#Sedem_svetih_zakramentov (1. 10. 2015).

* Tjan Premzl in Tija Murko, *učenca 4. a razreda OŠ Starše*, mentorica: Jana Dobnik.

PUSTOVANJE

Lana REŠEK, Kaja SELINŠEK, Lara SMOGAVC CESTAR, Gašper ONIČ*

Pustovanje, ki mu nekateri pravijo praznik norcev, drugim predstavlja čas očiščevanja in žrtvovanja, vsem pa je skupno maskiranje in veseljačenje.

Maskiranje je stara šega, saj je bila prva maska upodobljena v jami Trois Frères v francoskih Pirenejih pred dvajset tisoč leti. Prikazovala je izmišljeno žival, z deli medveda, jelena in konja. V antiki so Ovid, Livij in Plutarh poročali o obrednih piskačih v starem Rimu, ki so z glasbo spremljali bogoslužne obrede. Maske so bile priljubljene pri Langobardih. O njih so poročali z bizantinskega dvora, kjer naj bi cesarju Konstantinu ob novem letu zaplesale in voščile srečo. S širjenjem krščanstva je želela cerkev prepovedati živalske maske. Vsakega, ki bi si jo nadel, je čakala stroga pokora. Kljub temu se pusta ni dalo izkoreniniti in ga še vedno praznujemo.

Pust, ki ga praznujemo na pustni torek, je premični praznik. Zaključí se s pepelnično sredo, ki je natanko štirideset dni pred velikonočno nedeljo. To je postni čas, po katerem je »pust« dobil svoje ime. Ljudje so se pred postom veselili in uživali v obilju hrane in pijače. V postnem času pa so opravljali obrede žrtvovanja in se duhovno očistili. Post poznajo ljudstva po vsem svetu, le da zanj uporabljajo različna imena. Izraz je v slovenščini okrnjen, saj bi se moral glasiti »pusti meso«, kar pomeni tudi iz latinskega »carnem levare« izvirajoči mednarodni izraz karneval.

V Sloveniji se je ohranilo preko sto tradicionalnih mask starega šemskega izročila, kar je za našo majhno deželo veliko. Nekateri tipi pustnih mask na Slovenskem živijo ves čas, drugi s prekinitvami, tretje pa obujajo na novo. Med šemami so najbolj znani cerkljanski laufarji in drežniški »ta grdi« z zoomorfno masko, ki so na seznamu žive kulturne dediščine Slovenije. Zanimiv je tudi prekmurski pozvačin, ki je teden dni pred poroko hodil od hiše do hiše in nanjo vabil ljudi, saj so se včasih v pustnem čas poročali.

Pustovanje v Ljubljani je bilo že od nekdanj višek vsakoletnega proslavljanja. Cerkev je skušala zaježiti hrupne in razposajene obhode s pobožnostjo v jezuitski cerkvi. Jezuiti, ki so bili najstrožji, so kasneje svojim dijakom dovoljevali, da so se ob pustu šemili. Sredi 18. stoletja pa so bile maske na cesti ponovno prepovedane. Kurentovanje na Ptujem polju se je danes spremenilo v komercialno folklorno prireditev, ki privablja na Ptuj veliko obiskovalcev.

Kurent je ena najbolj znanih pustnih mask Dravskega in Ptujkega polja, kjer mu pravijo korant. Po tradicionalnem verovanju naj bi bil demon, ki je preganjal zimo in prebujal naravo. Odet je v beli ali črni ovčji kožuh, prepasan z usnjenim pasom ali verigo. Na verigi mu visijo veliki kravji zvonci in lepo vezeni robci. Zvonci se dedujejo iz roda v rod. Obute ima pletene pisane volnene nogavice, imenovane gamaše. Ne glavi ima strašno masko, katere obraz je iz starega usnja s prišitim rilčastim nosom in izrezanimi odprtini za oči in usta, obrobjenimi z živordečo barvo. Iz ust, ki jih namesto zob obroblyajo prišita bela fižolova zrna, mu visi dolg rdeč jezik. Na vrhu so vranja ali puranja peresa, goveji rogovi in pisani trakovi. V roki nosi ježevko, katere vrh je ovit z jezevo kožo. »Tako napravljen koraka mogočno po vasi, cepeta in skače, kakor bi se bil s samim luciferjem pobratil. Otroci se ga seveda bojijo, ježevke še bolj kot njega, pa vendar bežijo vsi za njim. Ako se pa za katerim zaleti, je krik in beg, da je joj ...«, je zapisal Matija Slekovec leta 1887 v kroniki župnije svetega Marka niže Ptuja. Obhodi kurentov sodijo med tradicionalne pustne šege na Slovenskem. Lik kurenta, ki po ljudskem verovanju odganja vse slabo in prinaša srečo, je eden od simbolov slovenske identitete. Da bi se bolj zavedali njihovega pomena, prepoznavnosti in ohranjanja, so bili na podlagi Zakona o varstvu kulturne dediščine obhodi kurentov razglašeni za živo dediščino državnega pomena.

VIRI IN LITERATURA

Literatura:

Ovsec, DAMJAN, Velika knjiga o praznikih: praznovanja na Slovenskem in po svetu, Domus, Ljubljana 1992.

Janez BOGATAJ, Slovenija praznuje: sodobne šege in navade na Slovenskem, Mladinska knjiga, Ljubljana 2011.

Spletni viri:

Drežniški pust. Spletna stran: <http://www.zkds.si/?q=node/4> (5. 10. 2015).

Cerkljanski laufarji. Spletna stran: <http://www.zkds.si/?q=node/29> (5. 10. 2015).

Korant. Spletna stran: <http://koranti-rogoznica.si/sl-SI/2832/korant> (5. 10. 2015).

* Lana Rešek, Kaja Selinšek, Lara Smogavc Cestar, *učenke 7. razreda* in Gašper Onič, *učenec 8. razreda OŠ Starše*,
mentorica Leonida Babič

KRSNA SLAVA

Aleksandra VUJANOVIĆ*

Kaj je krsna slava

Krsna slava (slava) je družinsko praznovanje v pravoslavju, ki se obeležuje na svetnikov dan. Pravzaprav je versko-duhovni obred (s pridihom praznovanja), ki je posvečen svetniku.

Zgodovina

Morda se sliši nenavadno, toda krsna slava je dokaj povezana z zgodovino. Na vprašanje, kako dolgo obstaja krsna slava, obstaja več odgovorov. Ena izmed teorij pravi, da obstaja od pojava krščanstva. Druga, da so pravoslavci podedovali šego čaščenja družinskega svetnika od starih Slovanov, kajti kljub glavnemu bogu je imel vsak dom svoje božanstvo. Tretja govori o tem, da je vsakemu plemenu bil dodeljen skupni zaščitnik, zato obstaja veliko krsnih slav.

Drži, da se je krsna slava razvijala iz kulture starih Slovanov. V zgodovinskih virih se omenja prva krsna slava, ki je obeležena že leta 1018 na Ohridu. Vsak obred, posvečen svetniku, ima tudi svojo zgodovinsko težo. To pomeni, da je posvečen resničnim dogodkom. Vsak svetnik je mučenec ali veliko mučenec, ki je bil žrtev zgodovinskega dogajanja. (<http://url.sio.si/jmrl>)

Moč praznovanja

Vsaka družina ima svojega svetnika, ki je hkrati njen zaščitnik, ki spremlja člane posamezne rodbine, torej prednike, obstoječe člane in njihove potomce. S praznovanjem se mu zahvaljujejo za vse uslišane molitve, ki jih je prenesel Bogu. Njegova naloga je, da bdi nad družino, jo varuje pred nevarnostjo, boleznijo in zlom, prosi Boga za odpust njenih grehov, pa tudi za modrost, s katero bi sprejemala pravilne odločitve; torej vpliva na določene dogodke, in sicer brez naše vednosti. Obstajata dve vrsti slav: običajne in postne, skupaj jih je kar 78, največ v mesecu novembru. Pomemben je predvsem duhovni obred, saj družina prejme svetnikov blagoslov. Praznovanje je povezano s svečanim pečatom spoštovanja in ljubezni (namenjenim svetniku), ki ga izkažemo z družinskimi in s cerkvenimi obredom, s praznovanjem družine, pa tudi s pogostitvijo gostov, hrano, z duhovnim mirom ... Količina hrane ni merilo naklonjenosti do svetnika. (<http://url.sio.si/jms>)

Protokol

Obstaja veliko pravil, ki jih morajo verniki upoštevati, saj drugače žalijo svetnika in grešijo.

Nasledovanje

Slava je dedna in se vedno preda sinu. Predaja slave je zelo svečan dogodek in poteka po protokolu. Krsno slavo oče preda sinu takrat, ko si sin ustvari družino in nov dom. Prvo leto praznuje sin s svojo družino v domu svojega očeta, saj slava še ni predana. Ob rezanju slavskega kolača oče preda četrtno le-tega v sinove roke, se poljubita (trikrat) in drug drugemu čestitata krsno slavo. Ob tej priložnosti oče zaželi sinu, da bi z ženo, otroki in drugimi potomci praznoval v zdravju in dobrem razpoloženju še mnogo let. Sin deli svoj del kolača v novem domu z ženo in otroki. Že prihodnje leto prične praznovati samostojno. (<http://url.sio.si/jnw>)

Kako se odzvati

Vsaka oseba se je dolžna udeležiti slave sorodnika ali pa mora opravičiti svojo odsotnost, saj v nasprotnem primeru izraža neprimerno vedenje. Če se oseba slave zaporedoma ne udeleži dvakrat, izkaže močno nespoštovanje, zanemarjanje prijateljstva in dolžnosti. Za družino je to dejanje neopravičljivo, pogosto tudi neodpustljivo. Ljudje, ki vedo, da oseba/družina obeležuje praznik, so ji/jim dolžni čestitati. V davnih časih so izrekli čestitke ustno, danes pa tudi pisno, po družabnih omrežjih ... Če posameznik čestitko izreče, s tem pokaže, da spoštuje družino in njen praznik.

Postna krsna slava

Postna krsna slava se obeležuje v petek, sredo ali v obdobju posta. Zanja veljajo pravila posta, to pomeni, da se na jedilniku ne sme nahajati mastna hrana, saj bi z njo posameznik žalil svetnika.

Kaj potrebujemo?

Sveta vodica

Duhovnik mora obiskati vsak dom pred praznovanjem. Ob obisku posveti dom in nameni preostalo sveto vodico za pripravo slavskega kolača. (<http://url.sio.si/jnw>)

Slavski kolač

Kolač se najpogosteje pripravlja večer pred praznikom. Obvezni sestavini sta čista pšenična (bela) moka in sveta vodica, ki jo je duhovnik posvetil ob predhodnem obisku doma. Kolač poljubno krasijo s simboli (krščanstva idr.). V osrednjem delu v obliki križa nakažejo začetnice IS, HS, NI ter KA, kar oznanja zmagovanje Kristusa. Duhovnik posveti kolač tako, da na spodnji strani zareže križ, ki ga polije z rdečim vinom. Doma se kolač reže ob posebni ceremoniji. (<http://url.sio.si/jnw>)

Slavska sveča

Za praznik se najpogosteje uporablja večja sveča iz čebeljega voska. Prižge se pred rezanjem kolača. Sveča in sij simbolizirata Kristusove nauke. Sveča mora goreti na dan slave, po nekaterih verovanjih se je ne sme ugašati.

Slavsko žito

Kuhana pšenica (t.i. slavsko žito) je tipična jed, ki zaznamuje praznik. Je edina stvar, ki jo mora tega dne obvezno posvetiti duhovnik (v cerkvi). Vanjo se postavi sveča (majhna), ki gori, duhovnik pa po njej polije rdeče vino. Jed se pokuša po določenem zaporedju. (<http://url.sio.si/jnw>)

Vino

Vino upodablja Kristusovo kri. Z njim duhovnik posveti žito, pa tudi kolač. Le-to je rdeče. (<http://url.sio.si/jnw>)

Zaključek

Kot vemo se vse s časom spreminja, krsna slava pa ostaja enaka. Praznujejo jo namreč vsi pravoslavni verniki, ne glede na kraj bivanja. Lahko bi rekli, da je to kulturna dediščina rodbine, ki nikoli ne utone v pozabo.

VIRI IN LITERATURA

<http://www.bastabalkana.com/2014/11/kako-je-nastala-krsna-slava-posna-mrsna-slava/>. Kako je nastala krsna slava - Posna i mrsna slava (3. 10. 2015 ob 15.10)

<http://www.intermagazin.rs/zasto-se-slavi-slava-uopste-kako-se-slavi-krsna-slava-na-pravilan-duhovni-nacin-i-cemu-to-okupljanje-u-porodici/>. ZAŠTO SE SLAVI SLAVA UOPŠTE – Kako se slavi krsna slava na pravilan duhovni način i čemu to okupljanje u porodici (3. 10. 2015 ob 15.12)

http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Obicaji/slaveiobicaji/Lat_slave46.htm. Krsna slava (3. 10. 2015 ob 15.18)

* Aleksandra Vujanović, učenka 9. razreda OŠ Tabor I Maribor, mentorica: Mira Lorber

ZAKAJ MI JE VOŠČIL ZA GOD?!

Anja ŠEGULA*

Vsako leto prejmem voščilo ob godu in žal se le takrat spomnim na ta praznik. Posledično je bilo moje znanje o prazniku skopo in že nekaj časa se sprašujem, od kod izvira ta šega. V šoli sem dobila priložnost podrobneje raziskati »godovništvo« in se zato odločila, da se pozanimam o godovanju v preteklosti in godovih na splošno.

God je osebni praznik, ki ga praznujemo v spomin na svoj vstop v občestvo Cerkve. Je krščanskega pomena, saj nam svetnika, ki se ga spominjamo ob godu, določijo s krstom.

Kristjani verujejo, da se osebi (po navadi otroku), ki je krščena, takrat odpusti izvirni greh, s katerim se vsi rodimo. Da bi nakazali ponovno rojstvo, otroku podelijo novo ime.

Zgodovina

Krst otrok (in posledično godovanje) je prišlo v navado po pokristjanjevanju. Otroka so krstili na dan ob rojstnem dnevu, a zavetnika niso nikdar iskali v že preteklem delu leta. Če se je nekdo rodil na primer 15. dan v mesecu, so izbrali svetnika, ki goduje 16. ali 17. (...) dan v mesecu. Ta podatek, ki sem ga našla v knjižnih virih, je potrdila tudi moja prababica.

Imena

Ime kristjana opozarja na čednosti svetnika, po katerem je dobil ime. Človek naj bi se v svojih prošnjah priporočal varstvu tega svetnika, moral bi pa ga tudi posnemati v dobrih delih in ga častiti.

Sprva je bilo v navadi, da so ljudje svoje pogansko ime (»nomen paternum«) ohranili in dodali novo, krščansko (krstno) ime (»nomen spiritualis«). Dodati ime k prvotnemu imenu pa naj ne bi bilo obvezno. Sčasoma je prišlo v navado, da so krstna imena postala osebna lastna imena.

Kot sem omenila že v začetku, je bila podelitev novega imena znamenje za ponovno rojstvo, brez izvirnega greha. V zahvalo Bogu so ob krstu začeli dajati duhovna imena, ki bi človeka skozi vse življenje opominjala na dobroto Boga. Prav zaradi tega se v preteklosti Cerkev ni strinjala s podeljevanjem imen, ki niso bila krščanska.

Razvoj imen

Najdenih je bilo veliko pisnih virov (bratovske knjige – 5., 6. in 12. stoletje), v katerih so zapisana stara slovenska imena. Nekatera so v uporabi kot lastna osebna imena še danes, druga pa bolj kot priimki (npr. Bela, Bojan, Medved, Kralj ...).

Kot posledica političnih vplivov so se začela uporabljati nova, germanska imena, ki prej niso bila v rabi (npr. Mitja, Gorazd, Jasna, Milena, Živa ...).

Po letu 1918 so se na Primorskem uveljavila latinsko-italijanska imena (npr. Dario, Mario, Olinto, Jolanda, Vivijana ...), na avstrijskem Koroškem pa germanska (npr. Dieter, Hildegard, Roswitha ...).

Praznovanja

V pisnem viru iz leta 1857 piše, da so takrat godovnike hodili »opasovat« ali »vezat«, a razlage oz. pomena teh besed ni. Sklepali bi, da so navezovali voščila ali darove. O tem pričajo poročila o godovanjih iz drugih evropskih držav.

Zapisano je tudi, da so praznovali večer pred godom. Tisti, ki so prišli voščiti, so pred godovnikovim domom razgrajali z godali, zvonci, pokrovkami in verigami. Ropotali so v treh sklopih, po tretjem pa jim je godovnik odprl vrata in jih pogostil. Marsikje je ta šega še v navadi.

Prababica mi je povedala, da so premožnejši vaščani radi praznovali godove in se ob prazniku tudi poveselili. Ko so jim večer pred godovnim dnevom prišli voščiti (razgrajat, igrat), so z veseljem pogostili tudi sosede in v družbi zaplesali ali zapeli. Revnejši ljudje pa so se ob godovih zapirali v domove, se zaklepali in skrivali, da jim ne bi bilo potrebno pogostiti prijateljev. Iz tega sklepam, da je godovanje predstavljalo tudi strošek.

Čez čas je vezanje ali obešanje darov postalo vezanje godovnika samega. Prijazna voščila so prerasla v pretepe in davljenje. God kmalu več ni bil praznik, ob katerem bi se zabavali.

Podobno izkušnjo je imela tudi starejša oseba, ki je v sorodu z mano. Povedala je, da so jo v otroških letih (okrog leta 1940) le opomnili, da ima god in jo pocukali za lase. Ni dobila nobene lepe želje, voščila ali darila. Morda zato, ker je živela v številčni družini in si časa takega niso mogli privoščiti ali pa so god res dojemali kot neprijeten dogodek.

V Porabju je navada, da na večer pred godom prijatelji na okno godovnika postavijo rdečo ruto, nanjo dajo steklenico vina, ob njo pa še pogačo. Oseba, ki goduje, jih pogosti. (Kuret, 1989)

Na Koroškem imajo navado, da h godovniku pripeljejo »šimeljna« - masko, v katero so oblečeni vsaj trije moški.

Praznovanje godov danes

Danes godovanje ni več v navadi. God praznujejo le redki, večinoma tisti, ki jim veliko pomeni vera, Bog in ohranjanje običajev. Tudi v moji družini nimamo navade praznovati godov. Čeprav smo verni in dokaj pogosto hodimo v cerkev, se zavetnikov le redko spomnimo. V prihodnje se bom trudila, da domače opomnim na njihov osebni praznik in s tem vsaj malo pripomore k ohranitvi praznovanja tega praznika.

VIRI IN LITERATURA

Ustni viri:

Ljudmila ZEMLJIČ (o zgodovini in praznovanju v preteklosti), Podgorci, 19. 9. 2015.

Elizabeta ŠEGULA (o praznovanju v preteklosti), Juršinci, 1. 10. 2015.

Literatura:

Niko KURET, Praznično leto Slovencev, Družina, Ljubljana 1989.

Damjan J. OVSEC, Velika knjiga o praznikih: praznovanja na Slovenskem in po svetu, Domus, Ljubljana 1992.

Slikovni viri:

<http://stareslike.cerknica.org/2013/02/06/1931-planina-pri-rakeku/> (28. 9. 2015)

* Anja Šegula, učenka 9. razreda OŠ Tabor I Maribor, mentorica: Simona Klinger.

MALI SIMPOZIJ 2016

Dediščina okoli nas

Pokrajinski muzej Maribor
18. oktober 2016

FELIKS FERK ZDRAVNIK, DOMOLJUB IN MECEN SLOVENSKE MLADINE

Eva Hergamas, Pina Kramberger, Alen Mehič *

Mariborski zdravnik Feliks Ferk se je rodil pri Sveti Barbari, danes Koreni, 20. novembra 1847. Njegov oče Franc Ksaver Ferk je opravljal naloge okrajnega kirurga. Mali Feliks je osnovno šolo obiskoval v domačem kraju, nato pa je v Mariboru dokončal štirirazredno nižjo gimnazijo. Vpisal se je na obstoječi kirurški oddelek v bližnjem Gradcu.

Med študijem je privatno dokončal še peti in šesti razred gimnazije in nato s samo 19 leti postal magister. Pri očetu se je zaposlil kot pomožni zdravnik in si izkušnje nabiral s praktičnim delom. Bil je tudi član mariborskega gremija kirurgov.

Leta 1866 se je zaposlil v mariborski bolnišnici in se preselil v mesto. Zaradi sposobnosti in pridnosti je opravil nekaj uspešnih operacij v uglednejših mariborskih družinah, kar mu je prineslo sloves spretnega zdravnika operaterja.

Reveže in dijake je brez izjeme zdravil brezplačno in jim dajal še podporo za zdravila in za priboljške hrane. Magistra kirurgije Feliksa Ferka so leta 1872 imenovali za ordinarja kirurškega oddelka Splošne bolnišnice v Mariboru in ga lahko štejemo za prvega vodjo kirurškega oddelka naše bolnišnice. Uspešno delo v bolnišnici dokazujejo številne zahvale zadovoljnih bolnikov, objavljene v mariborskem in nemškem časopisu. Leta 1873 so razpustili mariborski kirurški gremij. Kot edini Slovenec je predlagal in podpiral ustanovitev lastnega zdravniškega društva.

Feliks Ferk je bil član ravnateljstva Mariborske posojilnice, kjer je aktivno deloval več kot 35 let, in sicer od njene ustanovitve leta 1882 pa do svoje smrti. Bil je član slovenske čitalnice, ustanovni član Slovenske matice, dolgoletni odbornik katoliškega tiskarskega društva, ki je imelo v lasti takratno tiskarno sv. Cirila v Mariboru, in pokrovitelj v mariborski podružnici Družbe sv. Cirila in Metoda. Poleg škofa in župana mesta Maribor je bil odbornik za zidanje nove cerkve Matere Milosti v Mariboru in član Zgodovinskega društva v Mariboru.

Februarja 1892 so v Mariboru ustanovili društvo 'Dijaška kuhinja', kjer je Feliks Ferk prevzel vlogo blagajnika. Imel je pomembno vlogo pri gradnji Narodnega doma, saj je bil član graditvenega odbora. Njegovo ime je še danes zapisano na marmorni spominski plošči v preddverju Narodnega doma.

Po letu 1892, ko je občasno prenehal z zdravniškim delom, je še brezplačno zdravil reveže. Priljubljen je bil tudi med Nemci kljub svoji narodnostni naravnosti. Pri Sv. Barbari je od leta 1895 skrbel za nemoteno delovanje šole kot krajevni šolski oglednik. Umril je 15. septembra 1915 brez potomcev na svojem posestvu pri Sv. Barbari. Pokopali so ga na krajevnem pokopališču v grobnici, ki ima obliko mavzoleja v dorskem stilu.

Že leta 1888 je članu Posojilnice dr. Jožefu Pajku izročil hranilno knjižico št. 309, na kateri je bilo naloženih 100 goldinarjev. Sočasno je v Posojilnico vložil še znatno vsoto denarja. Obresti so bile namenjene dijaški kuhinji sv. Vincenca, delno pa tudi za štipendije dijakom gimnazije. Po njegovi smrti se je temu pridružilo še veliko premoženja, saj je zapustil večino bogastva – med drugim več hiš, gozdov, travnikov, vinogradov in njiv ter znatno gotovina – slovenskemu dijaštvu z željo, da bi ustanova nosila ime Dijaška ustanova Feliksa in Pavline Ferk.

Od leta 1899 pa do leta 1914 je napisal deset oporok ali sprememb pri dedovanju. Zapisal je: »Prepisi zemljišč na druga imena se morajo vknjižiti samo slovenski, sploh se mora uradovati samo slovensko, zaradi tega želim, da bodo zapuščino urejala slovenska sodišča.« Tudi to kaže na njegovo narodno pripadnost.

Šele po petih letih je uspelo znanemu mariborskemu odvetniku dr. Franju Rosini rešiti premoženje, ki je bilo namenjeno slovenskemu dijaštvu. Iz Ustanove Feliksa in Pavline Ferk je tako v šolskem letu 1922-1923 dobilo štipendijo osem dijakov, v naslednjem šolskem letu jih je bilo že 18. Prednost pri podelitvi pa so imeli daljni sorodniki magistra Ferka, dijaki in dijakinje Ferkovega domačega okolja, potem pa tudi drugi potrebni slovenski dijaki in visokošolci. Ustanova je delovala do druge svetovne vojne.

V Mariboru nas že od leta 1932 na tega zdravnika in rodoljuba spominja Ferkova ulica.

Zdravniško društvo Maribor, Medikohistorična sekcija SZD, Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije - Maribor, Zgodovinsko društvo Fran Kovačič in Občina Duplek so novembra 2015 obeležili v Koreni 100. letnico smrti mag. kirurgije Feliksa Ferka z odkritjem spominskega obeležja.

Feliks Ferk je bil predan svojemu delu kirurga in velik mecen slovenskega dijaštva. Aktivno se je tudi udeleževal v takratnem slovenskem narodnostnem in gospodarskem življenju. Bil je zelo dobrosrčen, brezplačno je zdravil revne in pomagal mladim pri šolanju. Zato smo občani Dupleka odkrito ponosni in hvaležni zaslužnemu rojaku.

VIRI IN LITERATURA:

Elko BORKO, Gregor PIVEC, Ob stoletnici smrti magistra kirurgije Feliksa Ferka, zdravnika v naši bolnišnici od 1866 do 1892, Naša bolnišnica, letnik XVI. št. 3, Maribor 2015, str. 39–41.

Elko BORKO, Ob stoletnici smrti magistra kirurgije Feliksa Ferka, *Večer*, letnik LXXI. št. 230, Maribor 2015, str. 24 -25.

Aleksander KRUŠČIĆ, Elko BORKO, Pomnik magistru kirurgije Feliksu Ferku v Koreni, *Naša bolnišnica*, letnik XVI. št. 4, Maribor 2015, str. 36–37.

Filp ČUČEK, Dupleško območje med Marijo Terezijo in prvo svetovno vojno, *V ogledalu časa*, Zbornik občine Duplek, Sp. Duplek, 2006, str. 114

* Eva Hergamas, Pina Kramberger in Alen Mehič, učenci 9. a razreda OŠ Duplek, mentorica: Marina Herman.

FUKSOV GRAD

Lovro REPIČ, Rok KOCBEK *

Ni ga težko najti, Benedikta namreč. Tistega Benedikta v Slovenskih goricah, ki se kot številni drugi kraji tod okoli izvija iz spon nerazvitosti. Ponosni smo krajski Benedikta in za vsako ceno bi radi ujeli korak s časom. Ponosni pa smo tudi na svojo kulturnozgodovinsko preteklost, saj je tod veliko pomembnih ostankov iz davnine – žal so nekateri res samo ostanki.

Popotnik, ki pride v Benedikt in njegovo okolico, zagotovo ne more spregledati Fuksovega gradu, ki leži na meji med Štajngrovo in Negovskim Vrhom.

V župniji, ki je takrat spadala pod sodno oblast negovskih gospodov Trauttmansdorf, sta obstajala še dva gradiča, ki bi naj bila po mnenju vojaških izvedencev iz časa cesarja Jožefa II. V primeru vojne sta lahko nastanila vsak po eno četo vojakov, mlajši je bil sredi 18. stoletja zgrajen v Štajngrovi, o čemer priča letnica 1756 na ostankih portala. Grad označuje več imen. Viri iz tistega časa ga imenujejo Zeroni, danes pa ga poznamo kot Fuksov grad. Stavbo naj bi po ustnem izročilu postavili ptujski grofje, ti pa so ga prodali italijanskemu grofu Veroni. Veroni si je skrbno uredil dvorec in posestvo. Še danes lahko v bližnjih gozdovih najdemo njegove mejnike vklesane z veliko črko V. Kljub velikosti bi težko rekli, da je šlo za grad v klasičnem pomenu besede, saj ni bil fevdalni sedež zemljiškega gospoda, ampak verjetneje le središče vinogradniškega ali kmetijskega posestva. Čeprav nas ljudska pripoved in nekatere po spominu risane upodobitve iz 20. stoletja prepričujejo, da je ob današnjem traktu stal še pravokotno ležeč trakt, je iz franciscejskega katastra (risan je bil okoli leta 1824) razviden tloris v obliki črke U. Veronijevi nasledniki se niso zanimali za grad in v letih 1897/1898 bi naj posestvo kupil domač trgovec Krmek. Ta je podrl stranska trakta, ostanek pa so porabili pri zgradbi nove šolske zgradbe.

Danes je ta stavba spremenjena v običajno stanovanjsko poslopje, čeprav velika oboka na tleh v klet s težko berljivim kronogramom še spominjata na čase nekdanje veličine. In prav v tem gradu je živel tudi moj deda Janez Zorko.

Hudo nam je, ker sami nismo sposobni ohraniti dediščine in nam večine le-te propada pred našimi očmi.

Krajski Benedikta želimo, da bi se izletniki in naključni popotniki pogosteje ustavili v našem kraju in spoznavali njegovo preteklost, sedanost ter pridne in delovne ljudi.

VIRI IN LITERATURA:

Igor ZEMLIČ, Sprehod skozi zgodovino Benedikta od časov Marije Terezije do konca 1. svetovne vojne, *Stopinje življenja, zbornik občine Benedikt*, Občina Benedikt, 2004, stran 168.

Ustni vir:

Pripoved Janeza ZORKA.

* Lovro Repič in Rok Kocbek, *učenca 7. a razreda OŠ Benedikt, mentorica: Milena Salobir.*

„NAJDALJŠI VIADUKT NA SVETU" POD ZEMLJO

Blaž ŠABEDER *

Uvod

Ste morda vedeli, da je skozi naše kraje potekal najdaljši viadukt na svetu? Verjetno ne.

Danes je „najdaljši viadukt na svetu" pod zemljo. Ne obeležuje ga nobena tabla, nase opozarja le še z nekaj loki, ki so jih pustili za potok in za cesto. Ampak kje pravzaprav leži ta viadukt?

Leži v Pesnici pri Mariboru, pa tudi to le po naključju. Zasluge za to, da gre železnica skozi Pesnico, ima nadvojvoda Janez, ki se je, med drugim, ravno v Pesnici naučil vinogradniških spretnosti. Aprila 1818 se je namreč nadvojvoda Janez mudil na posestvu takrat znane mariborske družine Felber, kjer se je učil reza vinske trte. In verjetno ni naključje, da leži železniška postaja v Pesnici v neposredni bližini nekdanjega Felberjevega dvora. Pesnico je tako vzljubil, da je skozi speljal železnico, ki je pripomogla tako h kulturnemu kot tudi gospodarskemu razvoju ne le tega malega kraja, ampak tudi mesta Maribor.

Izgradnja železnice

Najbolj zaslužna moža pri gradnji proge sta Karl (Carl) vitez Ghega in nadvojvoda Janez (Erzherzog Johann von Österreich). Prvi je progo projektiral in nadzoroval gradnjo, drugemu pa gredo zasluge, da je bila izbrana trasa preko Gradca in Maribora.

Z izgradnjo južne železnice je Avstro-Ogrska povezala srce monarhije, Dunaj, s Trstom. Gradnja železnice Dunaj-Trst je potekala v šestih etapah. Gradnja prve etape se je začela aprila 1839, šesta etapa je bila končana s prihodom železnice v Trst, 27. julija 1857. Odsek od državne meje do začetka pesniškega viadukta je bila prva železniška proga v Sloveniji. Nastajala je v tretji etapi gradnje, ki je potekala od 1. septembra 1843 do 2. junija 1846.

Pri izgradnji železnice so imeli veliko težav ravno preko Pesnice. Preglavice sta jim delala reka Pesnica, ki je ob vsakem deževju poplavela in za seboj pustila močvirnata tla ter hribovita pokrajina. Železnica je bila speljana skozi 189,6 m dolg predor in nato viadukt čez dolino reke Pesnice.

Opečnati viadukt je stal na 66 stebrih, ki so temeljili na hrastovih pilotih in 64 obokih. Za gradnjo naj bi porabili več kot 2,8 milijona opek. Viadukt je bil visok 21 metrov in dolg 649 metrov, s čimer je bil najdaljši premostitveni objekt na celotni trasi Južne železnice med Dunajem in Trstom.

Železnico in viadukt so preizkusili 2. maja 1846 z lokomotivo Straßengel. Uradno so jo odprli mesec kasneje, 2. junija 1846. Progo so večkrat preizkušali, tako je prva lokomotiva pripeljala v Slovenijo že 1. novembra 1845, vendar le do Pesniškega viadukta, ki je bil takrat še v gradnji.

Železnica med 1846 in 1914

Po odprtju železnice sta se tako Maribor kot tudi vas Pesnica začela razvijati in rasti. Če primerjamo mesto Maribor in mesto Ptuj pred odprtjem železnice, vidimo, da sta obe mesti približno enako veliki in obe mesti imata približno enako število prebivalcev. Po odprtju železnice je Maribor postal največje industrijsko mesto v slovenskih deželah in ta naziv je obdržal vse do slovenske osamosvojitve leta 1991.

Komaj desetletje po odprtju viadukta so se že pričele kazati težave zaradi slabe kvalitete opečnatega materiala. Ker bi bila gradnja novega viadukta predraga, so se ga odločili zasuti. Poleti 1860 so tako po novozgrajenih tirih pričeli dovažati gramoz in do marca 1861 viadukt med mostom čez reko Pesnico na severnem koncu ter nadvozom nad cesto Pesnica-Lenart na južnem koncu zasuli v nasip, po katerem železniška proga teče še danes. Po odprtju proge je po železnici stekel živahen promet. Središče kraja je postala železniška postaja in dogajanje okoli nje.

Tako je na čas viadukta ostal le spomin, ki je počasi zbledel. O njem pričajo le Jungblutova slika, načrti o gradnji in zasipu viadukta ter opisi v potovalnih priročnikih.

Železnica med 1918 do 1945

Po 1. svetovni vojni je bila železnica pomembna za razvoj gospodarstva Kraljevine Jugoslavije. Železniška postaja je v spominu domačinov ostala kot pomembna točka, kjer se je odvijala prodaja vina in sadja, še zlasti prodaja jabolk iz okoliških sadovnjakov. Po železnici je bilo tako prepeljano na tone prvovrstnih jabolk. Jabolka so izvažali predvsem v tujino. V Slovenskem gospodarju iz leta 1932 zasledimo novico, da je bila v tistem času železniška postaja v Pesnici središče vse sadne trgovine v Sloveniji.

Po kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije leta 1941 je železnica spet padla v nemške roke. Za Nemčijo je imela izredni strateški pomen zlasti zaradi njene tranzitne vloge ter bližnjega industrijskega Maribora. Med drugo svetovno vojno so namreč mariborsko industrijo vključili v nemško vojno proizvodnjo. Zaradi tega je bila železnica tarča zavezniškega bombardiranja.

Železnica od 1945 do danes

Železnica je med vojno zaradi zavezniških bomb utrpela ogromno škodo. En tir so zaradi pomankanja surovin celo odpeljali v Bosno. Izgubila je tudi na svojem pomenu. Zaradi politične ureditve je postala Jugoslavija zaprta država. Izvoza in uvoza je bilo malo, zato se železnica ni kaj dosti spreminjala.

Čeprav so nekoč po tej železnici vozili jabolka v Trst ali na Dunaj in so po njej vozili oklepni vlaki med 1. svetovno vojno ter je tudi hranila nemški vojni stroj v Mariboru v času 2. svetovne vojne, je danes naša železnica le pozabljen biser, ki blede spominja na to, kakšen je bil nekoč njen pomen. Šele po sedemdesetih letih se pogovarjajo o izgradnji drugega tira, a za zdaj to ostaja le še na papirju.

ZAKLJUČEK

Letos mineva 160 let od izgradnje „najdaljšega viadukta na svetu“. Viadukt se ni ohranil, tudi železnica se je skozi čas spremenila. Ohranila se je pestra zgodba in nekaj obokov, ki predstavljajo tehnično kulturno dediščino, v našem malem kraju, v dolini reke Pesnice.

VIRI IN LITERATURA:

VANČEK, J. (20. junij 2010). *Graditelji južne železnice: diplomatska naloga*. Pridobljeno 16. september 2016 iz Spletni forum vlaki.info: <http://www.shrani.si/f/2W/Ze/3pb4RM7g/diploma-popr.pdf>

BARBARIC, M., Batagelj, B., & Tuk, A. (2015). *Z vlakom čez mejo*. Prevezeto 16. september 2016 iz <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UVZLQNW0>

Železnica skozi čas: Pesniška dolina. (21. maj 2008). Prevezeto 16. september 2016 iz Vlaki.info : <http://www.vlaki.info/forum/viewtopic.php?f=21&t=2340&start=75#p42082>

KOŠIR, M., BOGIĆ, M. (2013). *Železniška proga Šentilj-Zidani most*. Maribor: Založba Pro-Andy.

Katalog razstave Wein-Museum Schloss Gamlitz, str. 3.

PUFF, G. R. (1999). *Maribor : njegova okolica, prebivalci in zgodovina*. Maribor: Založba Obzorja.

* Blaž Šabeder, učenec 9. a razreda OŠ Pesnica, mentorica: Gordana Rubelj.

JOŽEFOV STUDENEC

Manca POPOŠEK*

Na Studencih

Predel mesta Maribor, imenovan Studenci, je dobil ime po številnih vodnih izvirkih na obrežju reke Drave od Studenške brvi do cerkve sv. Jožefa. Prvotni prebivalci so hodili po vodo k izvirkom, saj ob hišah niso imeli lastnih vodnjakov. Gospodinje so hodile k naravnim izvirov pralnilo. Voda v naravnih izvirkih je imela stalno temperaturo okoli 20 stopinj Celzija.

Prvotno naselje Studenci je nastalo pod današnjo cerkvijo sv. Jožefa, kjer še danes stoji nekaj hiš, ki nosijo ime Ob izvirkih. Prva listina, ki omenja Studence, je iz leta 1100 in jo hrani Deželni arhiv v Gradcu. Studenci so bili vse do 19. stoletja majhno, primestno naselje. Imeli so vsega 46 hiš s približno 250 prebivalci.¹

Razcvet Studencev je povezan z Južno železnico, ki je v Maribor pripeljala leta 1846, še bolj pa z njenim koroškim odsekom, ki so ga zgradili leta 1863 in je peljal prav skozi Studence. Tako so imeli Studenci v drugi polovici 19. stoletja že preko 1.000 prebivalcev, leta 1920 pa preko 3.500.²

Jožefov studenec

Na ulici Ob izvirkih pod cerkvijo sv. Jožefa je bil že v 19. stoletju vodni mlin, tam so postavili kapelico posvečeno Mariji, v bližini pa javno pralnilo perila.

Zaradi koristne izrabe vodnih izvirov je leta 1930 tedanje Olepševalno društvo zgradilo nov javni studenec - vrelec, imenovan tudi Jožefov vrelec s periščem. Ime je dobil po cerkvi sv. Jožefa, ki stoji nad njim. Studenec je bil namenjen pranju perila. Pranje je bilo nuja, zbiranje peric pa poseben dogodek, zato je bilo takšnih perišč več. Od vseh studencev v tem predelu je ohranjen le Jožefov.

TedANJI mariborski večernik Jutro je med drugim zapisal: »Obe napravi bosta prav dobro služili svojemu namenu. Jožefov izvirek bode tolažil žejo, ne samo pericam, ampak vsakemu, ki bo potreben zdravega in hladnega napoja. S periščem pa bode ustrezno delavskim ženam pericam, da se bodo vse zvrstile brez dolgega čakanja.«³ Predsednik društva Grein je pripravil načrte in vodil delo za izgradnjo Jožefovega studenca. Nekaj let kasneje so postavili še nadstrešek z dvokapno streho in dvema koritoma za pranje perila. Prvo korito je bilo namenjeno pranju, drugo pa splakovanju perila. Ob studencu se je razvilo družabno življenje, ki je ob koncu šestdesetih let 20. stoletja zamrlo, ko so gospodinje začele uporabljati pralne stroje. Studenec in pralnilo sta začela izgubljati svoj pomen, kar je pomenilo začetek propada, in narava ju je skoraj zarasla.

Danes je Jožefov studenec obnovljen, urejeno je celotno območje ulice Ob izvirkih. Obnova je potekala leta 2002 na pobudo Turističnega društva Studenci in ob sodelovanju Mestne občine Maribor. Finančno je projekt podprl Heliosov ekološki sklad. Iz pipe Jožefovega studenca, ki so ga po obnovi priklopili na Mariborski vodovod, teče kakovostna pitna voda, ki je namenjena vsakemu žejnemu sprehajalcu.⁴ Jožefov studenec je začetna in končna postaja kolesarske poti oz. pešpoti, imenovane Studenčnica. Območje je čudovit primer prepletanja in dopolnjevanja naravnih, arhitekturnih, etnoloških, tehničnih in zgodovinskih elementov. Kaže povezovanje človeka z okoljem in naravo. Studenec, pralnilo, kapelica in vodni izviri so iz teh razlogov predvideni za naravni in kulturni spomenik kot etnološki spomenik.

¹ Studenci pri Mariboru; Nekaj podatkov o šoli, cerkvi in občini; Ljudska tiskarna Maribor; Maribor 1927; str. 43, 44.

² Isto, str. 49-51.

³ Projekt City Network Graz – Maribor ; Studenci; Založništvo Ksenija Dreu s.p.; Maribor 2010, str. 9.

⁴ <http://www.helios.si/slo/druzbeno-odgovornost/heliosov-sklad-za-ohranjanje-cistih-slovenskih-voda-test/heliosov-sklad-za-ohranjanje-cistih-slovenskih-voda/vodnjaki/2946> (prevzeto 19. 9. 2016)

Jožefov studenec in Padežnikovci

Naša šola je že od leta 2005 članica mednarodne Unesco ASP mreže. 14. junija 2013 smo v okviru nacionalnega projekta Unesco z naslovom Dediščina v rokah mladih - mladi posvojijo spomenik posvojili Jožefov studenec. Na prireditvi, ki je bila ta dan, smo podpisali Listino o posvojitvi Jožefovega studenca, ki izraža skupno skrb za umestitev dediščine v današnji čas.

Kot Unesco šola se ukvarjamo s številnimi svetovnimi problemi, kot so človekove pravice, medkulturno učenje, ohranjanje naravne in kulturne dediščine... Ker je zgodovina Studencev močno povezana z izvirki, smo izbrali Jožefov studenec. Skrb za ohranjanje vodnih virov namreč predstavlja pomembno nalogo sedanjosti in prihodnosti. Glavni cilji projekta so spoznavanje in ohranjanje naravne in kulturne dediščine, povezovanje s strokovnjaki in lokalno skupnostjo in vključevanje spomenikov v raziskovalne in druge šolske aktivnosti. Tako se učimo vrednotenja kulturne dediščine in njene uporabne vrednosti. Kot šola odlično sodelujemo s Turističnim društvom Studenci, ki nas je v tem projektu podprlo.

S posvojitvijo studenca se je naša odgovornost do spomenika povečala. Dolžni smo skrbeti zanj. Pod okriljem vrtnarskega krožka skrbimo za odstranitev plevela, odpadlega listja in smeti ter urejamo nove nasade rož in gredic. Vsako leto se udeležimo tekmovanja v pranju perila, na katerem naše učenke perejo perilo, kot so ga nekoč prale študentske perice. Učenci sodelujejo na kulturnih prireditvah ob studencu. Učitelji različnih predmetov vključujejo studenec v šolsko delo.

Leta 2013 je bila v Mariboru v prostorih Evropske prestolnice mladih 2013 predstavitev knjige "Dediščina v rokah mladih - Mladi posvojijo spomenik". V knjigi so predstavljeni spomeniki kulturne in naravne, pa tudi tehnične in nesnovne dediščine, ki so jih posvojile slovenske Unesco šole ter dve šoli iz tujine. Med njimi je tudi Jožefov studenec.⁵

VIRI IN LITERATURA

Literatura:

Projekt City Network Graz – Maribor; Studenci; Založništvo Ksenija Dreu s.p.; Maribor 2010

Studenci pri Mariboru; Nekaj podatkov o šoli, cerkvi in občini; Ljudska tiskarna Maribor; Maribor 1927.

Dediščina v rokah mladih - mladi posvojijo spomenik; UNESCO ASP mreža Slovenije: OŠ Ledina Ljubljana, OŠ Leona Štuklja Maribor; 2013.

Izabela ŠTOK, Čiščenje Jožefovega studenca; Izpod dežnika; leto 5, št. 2; Maribor, 2014; stran 5.

Spletni viri:

<http://www.helios.si/slo/druzbeno-odgovornost/heliosov-sklad-za-ohranjanje-cistih-slovenskih-voda-test/heliosov-sklad-za-ohranjanje-cistih-slovenskih-voda/vodnjaki/2946> (prevzeto 19. 9. 2016)

https://sl.wikipedia.org/wiki/Jo%C5%BEefov_studenec (prevzeto 1. 10. 2016)

https://www.google.si/?gws_rd=ssl#q=jo%C5%BEefov+studenec+na+studencih+v+mariboru (prevzeto 19. 9. 2016)

<http://www.maribor.si/dokument.aspx?id=9843> (prevzeto 1. 10. 2016)

* Manca Popošek, učenka 9. razreda OŠ Janka Padežnika Maribor, mentorica: Andreja Lorenci.

⁵ Dediščina v rokah mladih - mladi posvojijo spomenik; UNESCO ASP mreža Slovenije: OŠ Ledina Ljubljana, OŠ Leona Štuklja Maribor; 2013.

POROČNI OBIČAJI NEKOČ

Karmen VEIS, Lina VAUPOTIČ *

Poroka je za dva, ki se ljubita, pomemben dogodek. Nastala bi naj torej iz resnične ljubezni, a pred mnogimi leti ljubezen ni bila glavno vodilo za poroko. Če sta se zaljubila dva, ki sta prihajala iz družin, ki si nista bili enakovredni po premoženjskem stanju, poroka med njima ni bila mogoča. Veliko porok so sklenili starši in botri, zato so bili nekateri zakoni že na začetku obsojeni na propad. Seveda so pa bile tudi izjeme. Gostije so se največkrat odvijale ob ponedeljkih in so lahko trajale tudi do petka (odvisno od premožnosti družine). Izogibali so se porokam v času od pusta do velike noči, saj naj bi to prinašalo nesrečo.

O poročnih običajih nekoč v naših krajih sta bili najboljši vir raziskovanja najini babici, ki sta nama zelo doživeto in z veseljem razložile potek dogodkov pred, med in po poroki. Pripovedovali sta nama izredno doživeto, kot bi se dogajalo včeraj. Običaji so nama bili predstavljeni boljše kot v katerikoli knjigi.

Zaroka se je velikokrat dogajala v pustnem času, ki je po starih verovanjem čarobni del leta. Čeprav so si mladi svoje partnerje velikokrat izbrali sami, so se o podrobnostih poroke vedno dogovarjali očetje. Najprej so poslali mešetarja k nevesti vprašat, če so tudi v nevestini hiši za poroko, in če je bil odgovor pritrdilen, so se dogovorili za likof.

Likof je pomenilo vaško barantanje ženina, njegovega očeta in njegovega strica, bodočega ženitovanjskega starešino, za nevestino doto in balo, ki jo bo moral dati nevestin oče. Če je bilo to prvo srečanje z nevestinimi starši in njihovega mnenja o poroki še niso vedeli, so jim ti odgovor pokazali s hrano. Če so jim postregli z klobasami, je pomenilo da se s poroko strinjajo, če pa so jim ob slovesu postregli z kavo ali kislim mlekom, je pomenilo, da bo poroke ne bo.

Dota je bila odvisna od premožnosti nevestine družine. Če so bili premožnejši so zraven denarja dali še kravo ali par koz.

Fantovščina in deklinščina sta potekali teden ali pa večer pred poroko. Ženin je imel fantovščino, nevesta pa deklinščino. Vsak je povabil svoje prijatelje, ženin seveda mlade fante, nevesta pa dekleta. Na fantovščini in deklinščini naj bi bili sami neporočeni. Bodočemu ženini in nevesti so pripravili veliko iger in preizkusov, če sta pripravljena na zakonski stan. Bodoča nevesta je morala npr. mesiti kruh in odgovarjati na vprašanja. Ženin je žagal drva, velikokrat pa je moral čez vas nesti tudi leseni križ.

Dan pred poroko je ženin z drugimi fanti prišel v nevestino hišo po balo, da bi jo odpeljal domov. Voz s katerim naj bi peljali balo so okrasili, po navadi z rdečo barvo, nanj pa so najprej položili nevestino skrinjo; težja kot je bila, bogatejša je bila nevesta. Ko so vse naložili na voz, so jih postregli z mesom, krofi in klobasami. Včasih se je na vrh skrinje usedla »stara baba«, ki je šla iz voza šele po prigovarjanju in poplačilu. Kasneje so na vrh bale dali petelina, ki je zaradi vsakodnevnega naznanjanja dneva simbol luči in svetlobe.

Zgodaj zjutraj na poročni dan so se začeli zbirati svatje, ženinovi svatje na ženinovem domu in nevestini na njenem domu. Nato so šli do nevestinega doma in sledilo je klicanje neveste. Če so bila vrata zaprta, je morala ženinova priča klicati starešino neveste. Po navadi se klicalo trikrat. Po prvem klicanju so ven spustili kokoš, po drugem staro babo in po tretjem klicanju je prišla ven »prava« nevesta.

Na večer pred poroko je ženin od neporočenih fantov v nevestini vasi dobil pismo v katerem je pisalo, da se bo ženinu, ki pelje nevesto iz vasi, nekje na poti postavila šranga. V pismu je pisala še višina zneska, ki jo mora ženin plačati za nevesto. Ko sta se naslednji dan ženin in nevesta odpeljala od doma, ju je nekje na poti čakala šranga, ki so jo postavili vaški fantje. Ženin je moral opravljati različna dela- žagati drva, brusiti koso, »štihati« oz. lopatati zemljo, mlatiti slamo. Pomagala mu je lahko priča. Če je delo dobro opravil in pravilno odgovarjal, je nevesti znižal ceno. Če pa se po pogajanju o ceni niso strinjali ali so šli kar mimo šrange, so se fantje maščevali tako, da so stresli kup gnoja pred nevestino hišo.

Sledil je cerkveni obred poroke. Nevesto je pred zlim obvaroval pajčolan, narobe oblečena srajca ali raznobarvni trakovi. Na poti v cerkev sta ženin in nevesta velikokrat otrokom delila kruh in pecivo, da bi živel srečno in imela veliko otrok. Prstan je nevesti mogel kupiti ženin. Prstan je bil po navadi lesen, bakren, srebrn ali zlat, material prstana je bil odvisen od premožnosti.

Po končanem cerkvenem obredu, sta se mladoporočenca in svatje odpravili na ženinov dom. Tam je nevesto sprejela ženinova mama s hlebcom kruha, vinom in ključi hišnih vrat ter drugimi predmeti (kolovrat, metla, kuhalnica) in ji simbolično predala gospodinjstvo. Vraža je bila tudi, da mora ženin nevesto nesti čez prag hiše, da jo varuje pred zli duhovi, ki naj bi bili pod pragom.

Sledil je najbolj vesel in glasen del poročnega dne, to je bila gostija. Značilni so bili tudi plesi, glasba in igre. Praznovanje je včasih trajalo tudi tri dni. Pred poroko so zaklali prašiča, ki je moral zadostovati za celo gostijo. Kuhale so domače ženske, predvsem juho, meso, krompir, solato in palačinke. Vse to je moralo biti na mizi do polnoči, po polnoči pa so na mizo prinesli krvavice, zelje in pogače. Najpomembnejša jed na gostiji je bila ženitovanjska pogača, ki je predhodnica poročne torte.

Tudi poročna noč je po vraževerju bila nevarna, zato so zle duhove odganjali s truščem in ropotom pred spalnico mladoporočencev. Naslednje jutro so svatje nevesto odpeljali do vodnjaka, kjer jim je dala piti. To je bila šega obrednega umivanja neveste, ki je imela preporodni in očiščevalni pomen.

Darila so bila včasih bolj skromna. Ženin in nevesta sta od svatov prejela pomoč pri poroki- pomoč pri kuhi, priprava peciva... Nekateri svatje so prinesli še kakšna praktična darila, ki sta jih mladoporočenca potrebovala (pribor, odeje, posteljnina, prti). Darila so se razlikovala, pač odvisno od premožnosti svata.

Tako se je končal tudi naš pogovor. Polni vtisov in lepih občutkov sva komaj čakali, da obujene spomine zapiševa na papir.

VIRI IN LITERATURA

Ustni vir:

Babici Karmen Veis in Line Vaupotič

Literatura:

Žetalska poroka: Bilten, izdelan v okviru tehniškega dne, Žetale, 2015

* Karmen Veis in Lina Vaupotič, učenki 9. a in 8. a razreda OŠ Hajdina, mentor: Iztok Milošič.

POŠTNA ULICA OHRANJA ŽIVAHEN UTRIP V STAREM MESTNEM JEDRU

Brina KRAJNČIČ, Lily Sara KLAMPFER, Ajda VARL *

Vsak dan se sprehajamo po mestu, hodimo po istih ulicah v šolo, popoldan nas starši vozijo na treninge, v glasbeno šolo in še bi lahko naštevali. Vsi imamo osebne dokumente, na katerih so naši osebni podatki. Pa se kdaj vprašamo, kdaj so ulice v našem mestu dobile imena, kdo je živel v stavbah, ki so še danes ohranjene kot kulturna dediščina, kaj se je dogajalo na trgih in ulicah, ki so danes polni lokalov, trgovin, slaščičarn ... Nas je najbolj zanimala Poštna ulica, ker je danes ena najbolj živahnih ulic v mestu. Pri iskanju podatkov o Poštni ulici smo naletele na skromne opise, pa vendar smo se lotile raziskovanja. Predvsem nas je zanimalo, kaj je bilo v preteklosti v stavbah, ki so v zadnjem času zopet oživele in odpirajo vrata s svojimi dejavnostmi tako mladim kot starejšim. Poštna ulica je od svojega nastanka pa do danes večkrat spremenila svoje ime. Pa pojdemo od začetka.

Poštna ulica se ni vedno imenovala poštna ulica, njeno ime so večkrat spreminjali

Prvo ime ulice se prvič omenja leta 1358, in sicer Kirch Gasse – Cerkevna ulica, saj je vodila od Glavnega trga do tedanjega Cerkvenega trga, ki se danes imenuje Slomškov trg. Ko so leta 1859 prenesli škofovski sedež iz Št. Andraža v Maribor, so jo preimenovali v Dom Gasse oziroma Stolno ulico. Leta 1919, po končani 1. svetovni vojni, so ji dali slovensko ime Stolna ulica. Po nemški okupaciji leta 1941 so jo ponovno poimenovali z nemškim imenom Dom Gasse. Maja 1945, ko se je 2. svetovna vojna končala, so ji vrnili slovensko ime Stolna ulica. Leta 1953 pa so ji nadeli ime Poštna ulica, ki se je ohranilo vse do danes. Viri pravijo, da je dobila današnje ime po poštni stavbi, ki so jo zgradili konec 19. stoletja na vogalu Slomškovega trga in Poštne ulice.

V današnjih stavbah so v preteklosti delovale različne dejavnosti

Hiša s številko 6 ima nad vhodom grb zlatega leva z dvema zvezdama in črkama A in H. Grb je pripadal takratni stari mariborski družini Hallerjev. Hkrati je to ena najstarejših stavb v mestu. Na dvoriščni strani ima hiša v prvem nadstropju podobne oboke kot Rotovž in bi lahko bila zgrajena v drugi polovici 16. stoletja. V sredini 19. stoletja je bila na dvorišču ledenica in pivniška klet ter zelo obiskana poletna točilnica v lasti Franca Čeligija. V zid stolnice je vzdan kamnit nagrobnik, posvečen Hansu Hallerju, mariborskemu mestnemu svetniku, ki je umrl leta 1564, in njegovi ženi Barbari. Najstarejši znani lastnik hiše je iz leta 1497, vitez Grabenski.

Na mestu, kjer je danes Pošta Slovenije, sta se med letoma 1348 in 1891 nahajala mestni špital, ki sta ga ustanovila mestni pisar Matej in njegova žena Elizabeta, ter špitalska cerkev Sv. Duha. Zahodno od cerkve so leta 1793 zgradili poslopje, v katerem je bila bolnišnica, kasneje pa dekliška šola. Cerkev so pozneje ukinili in jo od leta 1811 do 1825 uporabljali kot gledališče, ki je imelo prostor za 300 obiskovalcev. Zanj so skrbeli in v njem tudi nastopali domači ljubitelji vseh stanov in potujoče gledališke družine. Leta 1891 so vse tri objekte podrli in na mestu, kjer sta stala cerkev in špital, na vogalu Poštne ulice in Slomškovega trga, zgradili neorenesančno pošno palačo. Na nekdanjo bolnišnico, meščanski špital, zgrajen v 13. stol., danes opozarja spominska plošča na stavbi.

Na vogalu Poštne ulice in Glavnega trga se nahaja mogočna trinadstropna poslovno-stanovanjska hiša, ki so jo po načrtih dunajskega arhitekta Johanna Eustacchia zgradili leta 1904. Lastnica stavbe je bila Terezija Franc, vdova po znanem mariborskem industrialcu Francu. Njemu v spomin je posvečena tudi spominska plošča, ki nad tretjim nadstropjem gleda na Glavni trg. Na tem mestu je bil nekoč drugi del jezuitskega kompleksa, dvonadstropna stavba z mogočnim stopniščem, velikimi in prostornimi učilnicami, stanovanjem za predstojnika ter dvoriščem za igro in telovadbo.

VIRI IN LITERATURA

Literatura:

Sašo RADOVANOVIČ, Mariborske ulice nekoč in danes, Roman: Miklavž na Dravskem polju 2015

Spletni vir:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Po%C5%A1tna_ulica, pridobljeno dne: 28. 9. 2016

* Brina Krajnčič, Lily Sara Klampfer, Ajda Varl, učenke 7. b razreda OŠ Prežihovega Voranca Maribor, mentorica: Mojca Lipošek Zrim.

PRAZNIK JABOLK IN KRONANJE KRALJICE JABOLK V SELNICI OB DRAVI

Mitja KOSITER, Ožbej OČKO, Eva TERGUŠEK in učenci izbirnega predmeta OPK*

Pisalo se je leto 1995, ko je kmetijska zadruga Selnica ob Dravi v okviru svoje dejavnosti v Spodnji Selnici pričela s praznovanjem Praznika jabolk - dan kmetijske zadruge. Pripravili so razstavo kmečkih dobrot (različne vrste kruha, potice in druga peciva), ki so značilna za Selnico. Pripravili so družabne igre, v katerih so sodelovali tudi obiskovalci. Prireditev se je končala ob živi glasbi pozno v noč. Sodelovalo je tudi Turistično društvo Selnica ob Dravi. Nato se je prireditev preselila izpred zadruge v Spodnji Selnici ob hladilnico sadja v Selnici ob Dravi.

Pobudo za prvo kronanje kraljice jabolk je dalo Turistično društvo Selnica ob Dravi. Po letu 1955 se je Selnica namreč razvila v sadjarsko območje. Kraljica jabolk naj bi bila zaščitnica selniških jablan in jabolk. Prvo kronanje kraljice jabolk je bilo v mesecu septembru leta 1999. Turistično društvo Selnica ob Dravi je razpisalo natečaj. Nanj so se prijavile 4 kandidatke, ki so morale pokazati bogato znanje o sadjarstvu. Vprašanja je sestavil Vladimir Dolinšek. Zmagala je Metka Košan.

Pogojev, ki jih mora izpolniti kraljica jabolk, je obilo. Biti mora prebivalka občine Selnica ob Dravi s stalnim bivališčem v občini, polnoletna in mlajša od 30 let. Zaključeno mora imeti srednjo šolo. Biti mora komunikativna in splošno razgledana. K razgledanosti sodijo:

- splošno poznavanje zgodovine občine in njene organiziranosti,
- poznavanje kulturno-zgodovinske dediščine občine,
- poznavanje dela društev v občini,
- poznavanje zgodovine in delovanja Turističnega društva Selnica ob Dravi,
- poznavanje razvoja sadjarstva v občini.

Doslej je krono kraljice nosilo 10 deklet. Mandat prvih dveh je trajal eno leto, vseh ostalih pa dve leti. Kraljica mora izpolnjevati več obveznosti. Aktivno mora sodelovati pri oblikovanju plana dela Turističnega društva. Predstavlja ga na vseh načrtovanih aktivnostih in dogodkih. Promovira turistično ponudbo v občini in izven nje in sicer: projekt Jabolčne poti, park Viltuš, Muzej starega kmečkega orodja v Gradišču na Kozjaku in drugih načrtovanih projektov. Sodeluje v aktivnostih drugih društev in organizacij v soglasju s Turističnim društvom Selnica ob Dravi. Še posebej pomembna prireditev je Turizem in prosti čas v Ljubljani, ki se je udeleži kraljica jabolk.

Kraljice jabolk od 1999 do danes:

- Metka Košan Ornik (1999–2000)
- Hilda Matičič (2000–2001)
- Anita Masilo Vavh (2001–2003)
- Beti Polc Robič (2003–2005)
- Melita Cepec (2005–2007)
- Mojca Roj (2007–2009)
- Andreja Tajke (2009–2011)
- Ksenija Žaucer (2011–2013)
- Kaja Grušovnik (2013–2015)
- Taja Gril (2015–2017)

Za oblačila poskrbi TD Selnica ob Dravi. Prva obleka se je prenašala od prve do pete kraljice. Vse ostale so imele zašito obleko po meri. Osmo in deveto kraljico sta nosili obleko, ki jo je sešilo in podarilo podjetje Soven. Narejeni sta bili iz ovčje volne.

Kronanje poteka vsako drugo leto, zadnji vikend v mesecu septembru.

Prireditev Praznik jabolk poteka tri dni. Kronanje, ki je v soboto, spremljajo še razstave cvetja, sadja in jedi iz jabolk ter ročnih del. Organizirana so razna strokovna predavanja, strokovno vodeni ogledi (botanični park Viltuš, čevlarska zbirka, podjetje Soven, vinska klet Vina Breznik) in pohod ter tek po jabolčni poti. Ocenjujejo se vzorci soka, kisa in mošta. Sobotno kronanje se zaključuje z jabolčnim plesom z novo kraljico jabolk. Zadnje kronanje je bilo lani.

VIRI IN LITERATURA

Ustni vir:

Predsednica TD Ivanka Frešer, Selnica ob Dravi, pridobljeno, 7. 9. 2016.

Spleti viri:

<http://www.lokalec.si/obcine/pri-kraljici-jabolk-so-obrezovali-sadno-drevje/>, pridobljeno 10. 9. 2016.

https://issuu.com/revija_wellness/docs/selniske_novice_8/43, pridobljeno, 10. 9. 2016.

<http://www.lokalec.si/novice/praznik-jabolk-okronal-tudi-novo-jabolcno-kraljico/>, pridobljeno, 12. 9. 2016

<http://tdselnica.si/dogodek/selnica-ob-dravi-se-predstavi-na-festivalu-stare-trte/>, 29. 9. 2016

* Mitja Kositer, Ožbej Očko, Eva Tergušek in učenci izbirnega predmeta OPK (odkrivamo preteklost domačega kraja), učenci 7. razreda OŠ Selnica ob Dravi, mentorica: Emica Škrinjar

VILLA RUSTICA

Brina POROPAT*

Uvod

V letih 1988 in 1989 so odkrili tako imenovano villo rustico, rimsko podeželsko hišo bogatega naseljenca. Datirali so jo v čas od konca 2. do 4. stoletja n. št. Villo rustico sem izbrala, ker živim blizu nje in se pogosto sprehajam ali tečem mimo nje. Vedno sem se spraševala, kaj sploh so te ruševine. Ali kot je rekel Mark Avrelij: «Čas je kot deroča reka dogodkov; komaj ugledamo enega, že ga odplavi dalje in že na njegovo mesto prihaja nov, a tudi tega že odnaša naprej.»

Lega

Vila se nahaja v Radvanju, ob pomembni obdravski cesti, natančneje na koncu Borove vasi in začetku radvanjskih polj. Grajena je bila ob cesti, kar je omogočalo komuniciranje s kraji. Nahaja se v arheološko dokazani naselitveni osi (Hoče, Bohova, Betnava, Radvanje).

Kaj je villa rustica?

Villa Rustica je bila v antičnem Rimu podeželska pristava. V starem Rimu, v nasprotju z današnjim arhitekturnim pomenom, beseda villa ni pomenila lepe hiše, ampak posestvo s stanovanjsko hišo. »Rustikalna« (tj. podeželska, grobo izdelana, preprosta) hiša, podeželska pristava - villa rustica, pa je bilo posestvo s kmečko hišo in ločenimi gospodarskimi poslopi. Značilna villa rustica rimskih imenitnikov je bilo posestvo, ki ga je sestavljalo več stavb, postavljenih v parkovno urejeno pokrajino. Njegova značilnost je bila tržna naravnost in uporaba suženjske delovne sile. Ta posestva so bila gospodarska osnova rimske politične izbrane družbe. Poslopja so bila zasnovana tako, da so jasno ločeni bivalni prostori za lastnika in njegovo družino od gospodarskega dela in prostorov za delovno silo (sužnje). V Sloveniji so arheologi odkrili že okoli dvesto ostalin vill rustic.

Vile iz istega obdobja

Ostanki tako imenovane ville rustice niso bili najdeni samo na enem območju, ampak tudi v občini Radovljica, v bližini vasi Mošnje in v občini Škocjan. Vile tistega časa so bile večinoma udobne ter sodobno opremljene. Za svoje potrebe, položaj in okus jo je oblikoval bogat rimski naseljenec. Tudi na našem območju je v njej več generacij živela bogata rimska družina, ki se je ukvarjala s poljedelstvom in živinorejo.

O obdobju

Slovensko ozemlje je bilo z vidika rimske države pomembno zlasti kot prehodna dežela, saj so preko našega ozemlja vodile glavne poti iz Italije v Podonavje in naprej na Vzhod. Kasneje je naša dežela postala pomembna tudi kot zadnja obrambna linija Italije pred prodirajočimi barbari z vzhoda. Rimljani so v naše kraje prodirali iz mesta Akvileja (Oglej). Cesar Avgust je ustanovil prvo rimsko mestno naselbino – Emono (Ljubljana). Upravno je bilo naše ozemlje razdeljeno na več različnih provinc.

Slovensko ozemlje je imelo v rimskem času le obrobni pomen, vseeno pa je doživelo velik gospodarski in družbeni napredek. Na to kažejo skrbno zgrajena in utrjena mesta z urejenimi vodovodi, kanalizacijo in javnimi poslopi. Velik delež mestnega prebivalstva so predstavljali odsluženi vojaki – veterani, ki so se po koncu svoje 20 letne vojaške službe naselili v naših krajih. Pomešali so se s staroselskimi prebivalci in odločilno vplivali na njihovo romanizacijo. Tudi v naših krajih so staroselci prevzeli rimske navade, običaje in predvsem latinski jezik.

Gradnja

Prepoznani so trije tipi gradnje. Glede na gradbeni material in tehniko je to najmlajše, torej tretje gradbeno obdobje. To pomeni, da je bila zidana iz kamenja in ometana. Pokrita je bila s strešno kritino (tegula), ki so jo vezali robniki (imbreksi), kar dokazujejo ruševinske plasti.

Postavitev

V prvi stanovanjski stavbi je bilo kar pet soban, opremljenih s centralno kurjavo. Iz prvega prostora je iz kurišča prehajal toplel zrak pod opečnate oboke ter po glinastih ceveh pod stenski omet. Žal pa se to ni ohranilo. Čeprav je stala ob čistem potoku, je na dvorišču stal tudi vodnjak. Po načelu domače panonske hiše pa je bila zgrajena sosednja stavba. Imela je 13 metrov dolg hodnik, ob katerem naj bi bili razporejeni bivalni prostori. Širok razgled in posledično tudi povečano varnost sta nudila dva stolpa, ki sta bila postavljena na jugovzhodni in jugozahodni liniji obodnega stolpa.

Najdišče

Med rimskodobnimi ruševinami je na območju vile nastalo slovansko grobišče z 28 grobovi. Skeleti so se slabo ohranili. Keramične posode, različno orodje, železni hišni ključ, steklena zapestnica, dva bronasta novca (eden upodablja cesarja Galijena, 253-268 n. š.), so nekateri najdeni predmeti na območju vile rustike. Ohranili so se tudi nekateri ostanki stenskih poslikav, ki jih prištevamo med redko ohranjeno gradivo.

Kaj lahko vidimo danes

Temelji objektov so javno dostopni na kraju odkritja. Objekt, ki ga danes vidimo, združuje gradbene prvine druge in tretje faze, torej njegovo srednje in najmlajše obdobje. Ponekod se je zid še obdržal do višine 35 cm, širina pa je znašala 70 cm. Na območju, kjer je stala vila, je sedaj postavljena informacijska tabla, zraven pa stoji restavracija z imenom Villa Rustica.

Zaključek

V SSKJ je zapisano, da je dediščina nekaj, kar je prevzeto iz preteklosti. Torej lahko rečem, da so kulturna dediščina dobrine podedovane iz preteklosti, ki jih skupnost opredeli kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Unescova *Konvencija o varstvu svetovne in naravne dediščine* razvršča kulturno dediščino v tri skupine, in sicer spomenike, skupine stavb in krajino. Vesela sem, da sem imela možnost raziskati kulturni spomenik, ki nas opominja na čase, ki so izoblikovali našo sedanost. To moramo varovati in ohraniti, da bodo izkopanine kljubovale času in služile generacijam, ki prihajajo.

Oziranje v preteklost ima smisel le tedaj, če služi prihodnosti. (Konrad Adenauer)

VIRI IN LITERATURA

Literatura:

Maribor 2012, European Capital of Culture- CITY GUIDE

Mira STRMČNIK GULIČ, Villa Rustica in staroslovansko grobišče. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor, 1991.

Spletni viri:

<http://maribor-pohorje.si/kaj-poceti/kultura/znane-stavbe-spomeniki-in-znamenja-stolpi-in-mostovi/rimska-naselbina---villae-rusticae.aspx> (13. 9. 2016)

http://maribor-pohorje.si/files/rimska_naselbina_podrobneje_o_arheoloskem_najdiscu.pdf (13. 9. 2016)

http://kraji.eu/slovenija/maribor_villa_rustica/slo (13. 9. 2016)

<http://www.turisticna-zveza.si/Dogodki/251/horvat-s-kolesi-po-mariboru.pdf> (13. 9. 2016)

http://www.academia.edu/16981303/Arheolo%C5%A1ka_pot_po_Mariboru_z_okolico_Archaeological_Trail_of_Maribor_and_its_Surroundings (13. 9. 2016)

https://books.google.si/books?id=VxX2htBhy8cC&pg=PA17&lpg=PA17&dq=vile+rimglanov&source=bl&ots=U9oPXBB06X&sig=IaFJcwIAJ_y5bKLCq0Z63GPt2Xs&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwj8ia7U8YzPAhVBsBOKHXklCCOO6AEIUjAJ#v=onepage&q=vile%20rimglanov&f=false (13. 9. 2016)

http://kraji.eu/slovenija/maribor_villa_rustica/photos/slo (13. 9. 2016)

<http://www.rad-dobrojem.si/index.php?key=oceart&id=266> (13. 9. 2016)

<http://www.radolca.si/mosnje-villa-rustica/> (13. 9. 2016)

https://sl.wikipedia.org/wiki/Villa_rustica (13. 9. 2016)

<https://books.google.si/books?id=2hYUAQAAMAAJ&pg=PA196&lpg=PA196&dq=3.+stoletje&source=bl&ots=9Y3pFCjG2d&sig=rsnN3KWHuV2J8CN8ZhOAEgl3enk&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwi4tuSH1arPAhWEjsAKHeDHDqoQ6AEIKzAD#v=onepage&q=3.%20stoletje&f=false> (13. 9. 2016)

<http://tasadruzba.blogspot.si/p/srednji-vek.html>

<http://uciteljska.net/Zgodovina6/SpoznavajmoZgodovino/Kronologija/KVIZI/obdobja/KvizObdobja/obdobja.htm>

https://sl.wikipedia.org/wiki/Kulturna_dedi%C5%A1%C4%8Dina

Drugi viri:

Informativna tabla na kraju najdišča

* Brina Poropat, učenka 8. b razreda OŠ Tabor I Maribor, mentorica: Simona Klinger

VURBERŠKI RUSKI SANATORIJ

Maja KRANER, Luka LONEC, Eva ZELNIK *

Uvod

Pred drugo svetovno vojno je na vurberškem gradu skoraj dve desetletji delovala pomembna zdravstvena ustanova, katere uspehi so sloveli po vsej takratni Kraljevini Jugoslaviji, znana pa je bila tudi v širšem evropskem prostoru. To je bil sanatorij za pljučne bolnike, v katerem so se do leta 1925 zdravili izključno državljani nekdanje carske Rusije. Rusi so takrat v naše kraje prihajali zaradi državljanske vojne, ki je izbruhnila po oktobrski revoluciji.

Ustanovitev in začetki delovanja

V Ljubljani je svojo podružnico ustanovil ruski Rdeči križ. Ker je bilo med ruskimi emigranti veliko obolelih, prostora po jugoslovanskih bolnišnicah pa premalo, je ruski Rdeči križ začel ustanavljati svoje bolnišnice in sanatorije. Najprej so bili v Crikvenici, ko so ta prostor izgubili, so iskali primerno lokacijo – pol planinsko, daleč od industrije, ker se takrat tuberkuloza ni zdravila z antibiotiki, pač pa s klimatskimi razmerami, in so prišli na grad grofa Herbersteina. 31. maja 1921 je zato prišel na Vurberk oddelek ruskega Rdečega križa in takrat se je začelo delovanje ruskega sanatorija na Vurberku.

Po razpuščenem sanatoriju v Crikvenici je ruski Rdeči križ poskrbel, da je bil del inventarja opuščene sanatorija prenesen na Vurberk. Julija 1921 je na vurberškem gradu dr. Tregubov zdravil že okrog 100 ljudi. Precej vaščanov je dobilo zaposlitev in kmetje so lahko v sanatoriju prodajali svoje proizvode. Pri roki so imeli zdravstveno oskrbo in to v mnogih primerih celo zastoj. Oktobra 1921 pa so finančna sredstva za vzdrževanje sanatorija že pošla. Zadnji pacienti so ga zapustili konec oktobra.

Prostori sanatorija so spet zaživelj 24. junija 1922, ko je na počitnice na Vurberk prišel dekliški Marijanski donski inštitut s 74 dijakinjami v spremstvu učiteljic. Ruski sanatorij je začel v gradu neprekinjeno delovati šele, ko je konec januarja 1923 prišel na Vurberk dr. med. Boleslav Francevič Okolo-Kulak. Ostal je zdravnik in upravnik sanatorija vsa naslednja leta obstoja zdravilišča. Sanatorij Vurberk so tako ponovno odprli 1. marca 1923. Od takrat je deloval nepretrgoma vse do ukinitve leta 1941. Prostore vurberškega gradu so popolnoma preuredili za potrebe sanatorija. Zdravilišče je imelo 70 postelj, uredili so sobe za kopanje, na voljo so bili balkoni in ležalne lope. Sanatorij je imel svojo električno centralo, vodovod z zdravo pitno vodo in kanalizacijo.

Zdravljenje in oprema

Za sprejem v sanatorij so morali bolniki podati šefu zdravilišča ustrezno zdravniško potrdilo. Bolnik je moral prinesiti s seboj dovoljeno količino spodnjega perila in obleke, copate, toplomer in žepni pljuvalnik. Pozimi je bilo priporočljivo, da bolniki prinesejo tudi toplo odejo za noge (po možnosti kožuh). Toplomer in žepni pljuvalnik sta bila naprodaj v zdravilišču. Bolnike so glede na razvoj bolezni po sobah strogo ločevali. Sanatorij je imel tudi knjižnico, za razvedrilo bolnikom pa sta bila v gradu pianino in radijski sprejemnik.

Zdravljenje so pacientu določili po strogem in natančnem pregledu. Urnik v sanatoriju je bil natančno določen, imeli so stroga pravila. Bolniki so na dan prejeli 5 obrokov hrane, prehrana je bila obilna in raznolika. Osebe sanatorija so sestavljali dva zdravnik, laborant, tri sestre usmiljenke, bolničarji in nekaj uslužbencev ekonomata. Ob posebnih primerih so bili v sanatorij poklicani tudi kirurgi in drugi specialisti.

Zdravljenje na Vurberku so pljučno-tuberkuloznim bolnikom priporočali zaradi ugodnih klimatskih razmer. Zaradi svoje gričevnate lege in okoliške poraščenosti z iglastimi in bukovimi gozdovi je bilo opredeljeno kot subalpski gozdni sanatorij za pljučne bolezni. Zaradi nenavadno ugodnih podnebnih razmer je bilo zdravilišče odprto vse leto in uspehi zdravljenja so bili enako dobri tako pozimi kakor poleti. Bolniki so se lahko po odredbi zdravnika sprehajali po gozdnih stezicah, pozimi je bilo nekaterim bolnikom dovoljeno tudi sankanje zaradi močnejšega ultravijoličnega sevanja sonca, ki je ugodno vplivalo na hitrejše zdravljenje bolnikov.

V vurberškem zdravilišču so imeli za tiste čase moderen rentgenološki kabinet in vse potrebne aparate za fizikalno terapijo. Sanatorij je imel opremo za določanje diagnoze bolezni in izbiro ustrezne terapije. Imel je dobro urejen bakteriološki laboratorij, v katerem so bile tudi poskusne živali.

Občasno so na Vurberk prihajali nekateri ruski zdravniki iz ruskih zdravstvenih ustanov. Med osebami, ki so se na Vurberku zdravile ali pa v sanatoriju obiskovale paciente, je bilo veliko vojaškega osebja, predstavnikov oblasti in umetnikov. Za bolnike so v vurberškem sanatoriju občasno prirejali različne kulturne prireditve, nekaj koncertov in predavanj. V sanatoriju so se odvijale tudi različne svečanosti in praznovanja.

Prva leta so se v sanatoriju Vurberk zdravili samo ruski izseljenci in njihovi otroci. Zanje je bilo na voljo 60 brezplačnih ležišč. Sanatorij je vzdrževal ROKK s pomočjo Državne komisije za ruske begunce. Pozneje so bolniki za zdravljenje plačevali minimalne zneske, revne begunce pa so še naprej zdravili brezplačno. Leta 1925 je Ministrstvo narodnega zdravja dovolilo, da se v sanatoriju zdravijo tudi jugoslovanski in tuji državljani. Za te bolnike so pripravili 20 postelj in njihova nastanitev je bila zanje prav tako brezplačna.

Konec delovanja

Leta 1934 so se razmere v vurberškem sanatoriju začele slabšati. Državna komisija je zaradi pomanjkanja sredstev precej oklestila finančno podporo sanatoriju. Število postelj, namenjenih ruskim izseljencem, se je drastično zmanjševalo. Tako so se od leta 1935 naprej zdravili v sanatoriju večinoma jugoslovanski državljani. Do konca delovanja zdravilišča se je zdravilo več kot 3.000 ljudi, od tega jih je med zdravljenjem umrlo manj kot 100.

Sanatorij je deloval vse do začetka druge svetovne vojne. Junija 1941 so ga Nemci zaprli, zdravnike s pacienti pa premestili v Topolšico. Vso posadko z dr. Okolo-Kulakom vred so razgnali na vse strani in tako so bile vse vezi med nami in našimi ruskimi prijatelji na silo pretrgane. Inventar so jim odvzeli. Večji del inventarja je bil nato med zavezniškim bombardiranjem grada Vurberk februarja 1945 uničen. Že leta 1847 so odprli vurberško pokopališče, na katerem so med leti 1921 in 1941 pokopali več kot 100 pravoslavnih oseb, večinoma Rusov, ki so se zdravili v sanatoriju in so umrli zaradi jetike. Vzhodni del pokopališča je bil leta 1932 uradno določen za pokop umrlih pravoslavnih oseb.

Zaključek

Ruski sanatorij Vurberk je pustil pomemben zgodovinski pečat našemu kraju. Organizirana sta bila že dva mednarodna simpozija na to temo. Vurberški sanatorij je bil v obdobju med obema vojnama ena najboljših humanitarnih ustanov v evropskem prostoru. Na vurberškem pokopališču pa je spominsko obeležje pokopanih in umrlih bolnikov iz sanatorija ruskega RK. Energetske točke, ki so jih takrat odkrili, so danes na Vurberku zelo prepoznavne in obiskane.

VIRI IN LITERATURA:

E. BORKO, A. KRUSČIČ, Drugi mednarodni simpozij iz zgodovine medicine na Vurberku. *Naša bolnišnica, leto 2014, letnik XV, številka 2, stran 30-31.*

K. ŠULEK, Kaj pa »ruska pot«. *Večer, leto 2015, str. 6-7.*

R. PULKO, Vurberški ruski sanatorij. *V ogledalu časa: Zbornik občine Duplek, leto 2006, str. 185-191.*

R. Pulko, Delovanje Ruske matice in ruskega Rdečega križa na Slovenskem. *Zgodovina v šoli: stičišče kultur, leto 2007, številka 1-2, str. 49-55.*

* Maja Kraner, Luka Lonc in Eva Zelnik, učenci 9. razreda OŠ Duplek, mentorica: Marjetka Bezjak

ZLOUDJOVA PÜŠA

Ana HAJNC *

Že od nekdaj so domačini našega Benedikta močno vraževerni. Še danes znajo nam otrokom starejši pripovedovati v pristnem domačem narečju zanimive, prav strašljive zgodbe, da se nam svetijo oči, rastejo ušesa in se nam lasje ježijo. Eno takšno povedko, v benediškem narečju, so v knjigo zapisali, da ostala bo živa nam in vam.

»Nad Benediktom je veki lejs. F totem lejsi je bija križ. Tam v bližini je bija jagr Behlec. Edn od kolehof mu pravi, da je čüja gučat, če kdo med povzdigovajem fstreli na križ v Boga, trofi nah fsakiga zafca. To ne bi blou slabo. Neke nedele si nabije gver in gre pred križ čakati, kda de mašnik dvigna hostijo. Ko čüje, da je zazvonilo, bum, fstreli. S tistin šroton je Boga na križi vse raztrgalo. Tou je blou neke groznega. Ko je prišla nouč, je tan začelo strašit. Čüja se je strašn vetrn in vida ogn. Okul ogn pa so plesali mali zloudjeki. Nihče več si ponoči nej vüjpa it skouzim tisti lejs. Tak sou naredli stezo pod lejsom, gej je še gnes. Strašlo pa je tak dolgo, dokler nej priša v Benedikt en koražn župnik, ki je ponoči pri križu brau mešo. Od takrat je hejalo strašit. Še gnes rečejo totemi kraji Zloudejova püša.«¹

Zloudjova püša je dobila čez veliko časa novo zgodbo, kar je ponovno vznemirilo domačine.

Nina Harl je pripovedovanje babice o Zloudjovi püši strnila v zapisu:

»Stric babičine mame je bil lovec. Ti so ponoči hodili čakati v Zloudjovo püšo lisice in babica pove, da če se kaj zgodi, se to zgodi o polnoči. Tako so tudi lovci ob polnoči videli, kako je začel sredi püše goreti ogenj, prišli so štirje zlodeji, se posedli okoli ognja in pričeli igrati karte. Vendar pa lovci niso mogli storiti ničesar, tudi streljati ne, lahko so le opazovali dogajanje, saj je püša zakleta.«²

Krožita pa še dve zgodbi, ki vzbujata pri ljudeh strah pred Zloudejovo püšo. Govori se, da sta obe resnični, nista pa povsem razjasnjeni.

Zloudjova püša je dediščina benediškega vraževerja in domišljije v ljudskem izročilu žive besede in to smo dolžni negovati in ohraniti našim zanamcem.

VIRI IN LITERATURA

Elizabeta AJTNIK, Alojz PESERL, Milena LOZAR, Jelka PŠAJD, Lüdi so gučali, Povedke iz zahodnih in osrednjih Slovenskih goric, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2008, stran 26.

Nina HARL, pripovedovanje babice Marije Harl, rojene Senekovič, zapisano 9. 4. 2015.

* Ana Hajnc, učenka 7. a razreda OŠ Benedikt, mentorica: Mihaela Ruhitel

STOJI UČILNA ZIDANA

Mojca ROB *

Osnovna šola v Brezju, ki je podružnična šola OŠ Draga Kobala, je letošnje leto obeležila 200 let delovanja. Nekoč je bila to glavna šola za kar tri kraje – današnje Brezje, Dogoše in Zrkovce.

Šolo so ustanovili v letu 1816, in sicer je najprej pouk potekal v stari mežnariji zraven cerkve. Cerkev so v Brezju postavili, ko so krajanje ugotovili, da je grobar v času kuge tukaj pokopaval umrle iz bližnjih krajev. Odpeljati bi jih namreč moral v Hoče, kjer je bila farna cerkev in pokopališče okoli nje. Takrat so namreč umrle lahko pokopavali le okoli cerkva. Ker je bila cerkev enako oddaljena od krajev Dogoše in Zrkovci, so se odločili, da bo tukaj še šola. Nekaj časa je bila v cerkvenem in šolskem pogledu vezana na faro v Hočah, povezavo pa je imela tudi s faro Sveta Magdalena.

Prva šolska stavba v Brezju je bila lesena mežnarija. Zanja žal ne vemo, kako je izgledala. Največ podatkov o šoli izvemo iz šolske kronike, ki je bila tudi s pomočjo pokrajinskega Arhiva Maribor obnovljena. Prvi zapisi so iz daljnega šolskega leta 1888/1889. Napisani so še v gotici.

Na začetku je v brezjansko šolo hodilo 56 otrok. Leta 1848 je šola pogorela, zato tri leta ni bilo pouka. Nato so leta 1853 zgradili staro šolo, ki jo je vsako leto obiskovalo od 50 do 80 učencev.

Starejši prebivalci Dogoš in Zrkvoc so Brezje v preteklosti imenovali Fraustauden. Ime je v povezavi z nemškim poimenovanje za cerkev Device Marije v Brezju.

V tistih časih so morali krajanje šolo neposredno financirati. Glavni šolski predmeti so bili verouk, pisanje, branje in računanje. Seveda so bili to drugačni časi, drugačni so bili tudi učitelji. Za enega izmed njih je znano, da je okoli šole postreljal vse mačke. Glavni učitelj je živel v šoli. Šola je že takrat organizirala izlete za učence, tako so šli na Boč, Celjski grad in okolico šole.

Leta 1877 je bila zgrajena tako imenovana nova šola. V njej sta bili dve učilnici, kuhinja, voditeljevo stanovanje in soba za učitelja. V dvajsetih letih prejšnjega stoletja je šolo obiskovalo okoli 110 otrok. Vpisanih jih bilo 20 več, pa kljub temu, da je bila šola obvezna, niso prihajali redno k pouku. Po drugi svetovni vojni se je število otrok gibalo vse do 250, nato pa je počasi upadalo. Med drugo svetovno vojno sta bili uničeni učiteljska in šolska slovenska knjižnica, zmanjkalo pa je tudi nekaj učnih pripomočkov, kot so na primer zemljevidi.

Leta 1961 je brezjanska šola postala podružnica osnovne šole Draga Kobala na Pobrežju.

Z zgodovino šole v Brezju so povezane lipe. Kot so se države menjavale, so se lipe posajale in podirale. V duhu te tradicije smo 1. marca 2016, točno 200 let po ustanovitvi brezjanske šole, zasadili novo lipo. Upamo, da bo dolgo in dobro rastla.

V šolskem letu 2006/2007 so učenci prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja pričeli s poukom v obnovljeni in dograjeni šoli. Takrat so tudi porušili in na novo zgradili poslopje stare šole, v katerem je zdaj sedež krajevne skupnosti Brezje, Dogoše in Zrkovci.

Takšno tradicijo šolstva, kot jo ima šola v Brezju imajo redke šole in lahko smo ponosni, da smo obiskovali to šolo.

VIRI IN LITERATURA:

Kronika brezjanske šole, hrani podružnična šola Osnovne šole Draga Kobala Maribor.

Gregor PIVEC et al., Dogoše, Zrkovce, Brezje v mozaiku časa, Mestna četrt Jože Lacko, 2001.

<http://4d.rtvsllo.si/arhiv/sledi/174391627> (pridobljeno 15. 9. 2016)

* Mojca Rob, učenka 9. b razreda OŠ Draga Kobala Maribor, mentorica: Marjetka Berlič

ŠOLA NA ŽOLGARJEVI PRAZNUJE 80 LET

Marko BALAŽIČ, Rok LOBNIK *

Osnovna šola Franceta Prešerna domuje na Žolgarjevi ulici, v stavbi, ki je vpisana v register nepremične kulturne dediščine. Veliko šolskih elementov je starih toliko kot stavba. Nekateri izmed njih so še prav takšni kot so bili ob njeni izgradnji, čeprav jih je bilo potrebno tekom časa obnavljati. Zadnja obnova je potekala med leti 2010 in 2012. Poglejmo si, kako se je začela zgodovina šole na Žolgarjevi.

Po 1. svetovni vojni se je mesto Maribor neverjetno hitro razvilo. V okolici so leto za letom nastajale nove tovarne, rasla nova podjetja, število prebivalstva pa se je skokovito večalo. Večinoma so na desnem bregu Drave stanovali revni ljudje in delavci, ki so trdo delali za vsakdanji kruh. Stanovali so v bornih hišah, a streho nad glavo so le imeli. Veliko otrok je bilo takih, ki so se lahko le v šoli za silo ogreli in bili pod nadzorstvom, kajti starši so delali od jutra do večera. Z naraščanjem prebivalstva pa so postajale šole iz leta v leto tesnejše. Mestne in šolske oblasti so stikale za prostori, da bi učence spravili vsaj pod zasilno streho.

Magdalensko predmestje, ki je bilo največji okraj mesta, je imelo samo eno dekliško šolo s prostori v prastarem poslopju zraven magdalenske cerkve. Vodilni v Mariboru so uvideli, da ni druge izbire, kot zgraditi novo stavbo. Prostor namenjen izgradnji sodobne osnovne šole je bil razmeroma majhen, zato je imel projektant Jaroslav Černigoj težko nalogo, kako doseči najugodnejšo lego dveh šol, hkrati pa zadovoljiti kriterije. Kot zanimivost naj zapišemo, da je bil Jaroslav Černigoj diplomant pri Jožetu Plečniku. Načrtovani sta bili dve šoli – za fante in dekleta. Obe šoli naj bi bili ločeni, vsaka naj bi imela veliko šolsko dvorišče ter letno telovadišče. Načrtovani so bili enakovredni razredi, iz njih pa bi se pogled odpiral na vzhod oziroma na zahod. Ob vsakem razredu je bila projektirana garderoba z obojestranskimi visokimi okni za ventilacijo med razredom in hodnikom. Telovadnica naj bi ležala za obema stavbama, imela pa naj bi tri vhode. Ob njej naj bi ležalo letno telovadišče. Šola bi bila ogrevana s centralno kurjavo. Stavbi bi bili dvonadstropni - zahodna bi bila dekliška osnovna, vzhodna pa deška meščanska šola. Osnovna šola bi imela 12 učilnic in pripadajoče garderobe, 2 kabineta, pisarne, konferenčno sobo, čakalnico, knjižnico, ogrevalnico, delavnice, šolsko kuhinjo in jedilnico ter stanovanje za upravitelja in oskrbnika. Predviden je bil še večji prostor za stalno razstavo, prireditve ali kaj drugega. Meščanska šola bi imela 10 učilnic z garderobami, 2 risalnici, 2 delavnici, fizikalno učilnico s pripadajočim laboratorijem, kemijski laboratorij, kabinete, knjižnico, pisarne, šolsko kuhinjo z jedilnico, stanovanje za upravitelja ter oskrbnika itd. Pri telovadnici so bile predvidene še posebne slačilnice s prhami. Vhod na notranje dvorišče bi ležal med obema šolama. Zarezo med obema stopniščema bi povezovala velika kovana mreža s kraljevskim monogramom, ki bi vsebovala tudi vrata na dvorišče, ki bi bilo tlakovano, na sredi pa bi stal spomenik. Tukaj bi se zbirali učenci ob slavnostnih trenutkih.

Hodniki šole so še danes široki 3 metre, v vsakem nadstropju ob stopnišču pa se razširijo na 8x10 metrov, kjer so bile predvidene stalne razstave. Šolske klopi so bile iz parjene bukovine, vsak razred je imel svojo vzdano omaro. Obe strani šoli še danes veže skupno notranje dvorišče, sredi katerega se je nekoč dvigal spominski steber kralju Aleksandru. Dvorišče je bilo v celoti posajeno s travo, stene na dvorišču pa so še danes obraščene z viniko. Temeljni kamen je bil položen 15. septembra 1935. V temeljni kamen je bila vzdana posebna listina s pečatom mestne občine, ki vsebuje besede Janka Glazerja. Ta listina je bila vložena v steklenico, polno olja, in hermetično zaprta. Steklenico so nato zaprli v bakreno posodo polno peska ter jo zalili s smolo v sredino temeljnega kamna. Mariborski škof dr. Tomažič je temeljni kamen še blagoslovil, nato pa spregovoril mladini.

Na dan narodnega praznika 1. 12. 1936 je bila otvorjena šola Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja, ki je bila največja in najmodernejša šola v državi. Šola je bila spomenik kralju Aleksandru, ki je bil leto dni pred položitvijo temeljnega kamna umorjen v Marseillu. Kralju v čast je tudi tloris šole, ki ima obliko črke A, začetnice kraljevega imena.

Glavnina šole je obrnjena proti severu, od nje pa se vlečeta dva trakta, med katerima je slavnostno dvorišče, ki se končuje s skupno telovadnico. Čeprav je zgradba dvonadstropna, daje visoko pritličje vtis trinadstropnosti.

Mogočen vtis dajejo tudi zelo velika okna. Vsa zgradba je bila ob otvoritvi bela, zato je rdeča telovadnica povzročala zanimiv kontrast. Tudi notranjost je dajala tako veličasten vtis kot zunanost. Hodniki, rumeno prepleškani, okna, rumena, in vrata, prav tako rumena, so bila videti zelo lepa. Učilnice so bile velike, zračne ter svetle.

Med drugo svetovno vojno je bila šola precej uničena in izropana in v letih po vojni so potekala različna obnovitvena dela (urejanje učilnic, popravljanje oken in vrat, šola je dobila telefon, zastekli so okna sprva v učilnicah, na hodnikih so bila še vedno obdana z lepenko, obnovili so streho, šolske klopi, popravili vodovod in stranišča, električno napeljavo, zvočnike, ključavnice, table, garderobe in še marsikaj

Šola je večkrat spremenila ime: v šolskem letu 1945/1946 je tu delovala šola z imenom Magdalenska šola, ki se je kasneje preimenovala v OŠ Franceta Prešerna. Zaradi prevelikega števila otrok so šolo v začetku leta 1952 razdelili v OŠ VII. in v OŠ VIII. V šolskem letu 1958/1959 so na osnovi reform prišli na šolo novi učenci iz različnih šol in šola se je preimenovala v III. OŠ Tabor, ki je postala tudi popolna osemletka. Že kmalu po tem so šolo preimenovali v OŠ Slavka Šlandra, na vzhodni strani pa v OŠ Borisa Kidriča. Leta 1992 se OŠ Slavka Šlandra ponovno preimenuje v OŠ Franceta Prešerna s Podružnično šolo Staneta Lenardona v Razvanju.

Kot je že zapisano je zadnja obnova šole potekala med letoma 2010 in 2012. Tokrat je bila obnova res temeljita, vendar kljub njeni sedanji modernosti še vedno najdemo veliko elementov, ki so enaki kot ob njeni izgradnji. Naj jih navedemo le nekaj: vhodna vrata, kovinska vrata v osrednje dvorišče, prostorno stopnišče z ograjami, vrata v telovadnico, vrata v učilnice, okrogla okna, kovinska mreže na nekaterih oknih v spodnji etaži, koničasti jambori, klopi v avlah, pitniki, prezračevalna okna nad učilnicami, dvignjen kateder, garderobe, vgradne omare v učilnicah, omare, s katerimi je bila nekoč opremljena pisarna vodstva šole, ohranjene so še razstavne omare v mednadstropjih, parketi, primer originalne šolske klopi in tudi primer originalnega okna, ki ga imamo v sicer zelo sodobni knjižnici. Posebnost šole je tudi divja vinska trta ali vinika, ki raste v atriju šole že od njene postavitve. Je listopadna vzpenjavka, ki izvira iz Vzhodne Azije. Divja trta se uporablja za prekrivanje sten in zidov. Še posebej lepa postane jeseni, ko se obarva temno rdeče.

Ponosni smo, da je naša šola dočkala tako visoko starost in da se na šoli še vedno čuti čar nekih drugih časov.

VIRI IN LITERATURA

Literatura:

M. RAMBAHER et al., Osnovna šola Franceta Prešerna Maribor. Raziskovalna naloga, Maribor 2007.

Mariborski večernik, letnik IX, 16. 9. 1935.

Spletni viri:

http://www.o-fpreserna.mb.edus.si/O_soli/index_o_soli.html

<http://www.vrtnarava.si/rastline/opisi/navadna-vinika-divja-trta>

* Marko Balažič in Rok Robnik, *učenca, 9. d razreda OŠ Franceta Prešerna Maribor, mentorica: Mirjana Colnarič*

OHRANJANJE TRADICIJE SKOZI KROŽKE

Kornelija BABIČ, Enya SKOK, Tija MURKO, Aneja MODEC *

Šola Starše leži sredi Dravskega polja. Vanjo prihajajo učenci iz osmih vasi. V vseh vaseh delujejo številna kulturna društva, ki ohranjajo in prenašajo tradicijo iz roda v rod. Tudi na šoli imamo nekatere krožke, ki imajo že kar dolg rep.

Eden izmed takih krožkov je folklorni krožek, ki je na šoli v Staršah zaživel pred dvajsetimi leti, ko je sem s podružnice prišla učiteljica Liljana Polajžar. Zdaj ji pomaga tudi učiteljica Metka Vavh. Obe sta se z ljudskimi plesi seznanili že v svojih srednješolskih letih, ko sta plesali ena na Ptuju in druga v Mariboru. Zadnja leta krožek spet deluje tudi na podružnični šoli. Učenci ju imamo radi in tako je ta krožek ena izmed najbolj obiskanih prostočasnih dejavnosti na šoli. Vedno ga obiskuje okoli petdeset otrok. Imamo tudi svoje muzikante. V marsikateri generaciji so v krožek bili vključeni vsi učenci ali pa več kot polovica razredov. Nekateri učenci so želeli plesati tudi večji, zato smo na šoli imeli tudi skupino za večje učence in izbirni predmet ljudski plesi. Učenci pri folklori na zabaven in sproščen način spoznavamo skoraj pozabljene otroške igre, izštevanke, zbadljivke, ljudske pesmi in plese, ljudske kostume ter poslušamo stare zgodbice. Ohranjamo tudi narečno govorico. Skrbimo za noše, v katerih plešemo. Pripravljamo se za folklorne nastope in sodelujemo na šolskih ter občinskih prireditvah. Zadnja leta pa sodelujemo tudi z mladimi folkloristi iz pobratenih občin. Vsako leto se udeležimo tudi medobčinske folklorne revije v Mariboru.

Drugi tak krožek pa je klekljanje. Klekljanje sicer ni spretnost, ki bi bila znana na Dravskem polju. Na našo šolo jo je prinesla učiteljica Jana Dobnik. Svoje znanje je začela pridobivati pred petdesetimi leti v čipkarski šoli v Idriji. Zanja je navdušila tudi nekatere druge učiteljice ter veliko otrok, tako deklic kot dečkov. Tudi ta krožek na šoli deluje več kot dvajset let. Ni tako množično obiskan, vendar ga v zadnjih letih obiskuje več kot dvajset otrok, kar je več kot je pri nas v razredu učencev. Pri klekljanju se učenci spoznajo s staro spretnostjo izdelovanja čipk, pri čemer rabimo kleklje, blazino s košarico, sukanec, bucike, vzorec, kvačko in veliko potrpljenja. Vzorce si radi sami izbiramo in radi klekljamo v barvah. Ker se v krožek lahko vključimo šele v četrtem razredu, komaj čakamo, da smo dovolj stari. Vsako leto se predstavimo na končni razstavi na šoli.

Ne mislite, da klekljamo samo na naši šoli. Klekljajo po celem svetu in letos je bil v Ljubljani svetovni kongres organizacije za klekljano in šivano čipko. To umetnost se lahko naučite v marsikaterem kraju v Sloveniji, glavni centri pa so Idrija, Železniki in Žiri. Klekljajo tudi na nekaterih šolah, tudi v Mariboru, saj je klekljanje izbirni predmet od 7. do 9. razreda. Imeti moraš samo pravo učiteljico. Klekljajo pa tudi odrasli v našem okolju. Tako so letos gospe, ki se družijo z našo učiteljico, pripravile razstavo v Pokrajinskem muzeju Maribor.

* Kornelija Babič, Enya Skok, Tija Murko in Aneja Modec, *učenke 5. razreda OŠ Starše, mentorica: Jana Dobnik*

MAISTER – NAŠ JUNAK

David FLAKUS BOSILJ, Laura ŠANTL, Eva HEBAR, Tinka MESARIČ *

Predstavitev zbornika Maister- naš junak na Malem simpoziju 2016 je celovit izbor, pregled, delovanje in naše poslanstvo, saj predstavlja 35-letno negovanje, ustvarjanje in nadgrajevanje zgodovinskega časa izpred sto let in celovito predstavitev osebnosti Rudolfa Maistra.

V zborniku je zaznati začetke ob otvoritvi in poimenovanju šole po velikem domoljubu, Mariborčanu in prvem slovenskem generalu, negovanje odnosov ter spominov s še takrat živečimi Maistrovimi borci, sodelovanje lokalne in občinske skupnosti na šoli ob spominu na novembrske dogodke 1918, ki jih je šola že v času pred osamosvojitvijo počastila s prireditvijo, srečanji... Pri tem gre poudariti velik prispevek šolskega vodstva in učiteljskega zbora, ki si je želel s samostojno državo in novimi učnimi načrti Rudolfa Maistra približati na nov, sodoben, predvsem, drugačen način. Strokovni timi posameznih predmetnih področij so začeli ustvarjati in vnašati novosti v svoje pedagoško delo, tako, da je do danes nastala razširjena medpredmetna povezava, od katere seveda imamo največ učenci, ki ustvarjamo:

- likovna dela,
- pišemo pesmi, pisma in spise,
- sodelujemo in pripravljamo kvize,
- obiščemo Kadetnico Rudolfa Maistra,
- si ogledamo Maistrovo knjižnico,
- izdelujemo meče, lesoreze, štipiljke..
- obiskujemo kraje in spomenike povezane z Maistrovim življenjem in delovanjem,
- se poklonimo spominu na Rudolfa Maistra pri njegovem grobu,
- povabimo in se pogovarjamo s pisatelji, umetniki, sorodnikom in znanimi osebnostmi, ki nam na svoj način in pogled orišejo delo ter zasluge Rudolfa Maistra,
- pripravljamo razstave na šoli in drugih slovenskih ustanovah..,
- redno sodelujemo na prireditvah MOM, Slovenske vojske v Mariboru in MORS-u,
- pripravljamo in izvajamo pohode po poteh Rudolfa Maistra.

Zelo smo veseli, ker so po 35 letih delovanja šole in šolskega projekta Rudolf Maister nastala številna dela, prireditve, srečanja in sodelovanja, pri katerih se odraža naše delo, domoljubje, kreativnost in iniciativa za ohranjanje kulturne in zgodovinske dediščine na čas Rudolfa Maistra, ki je Slovencem, zlasti pa Mariborčanom v ponos in kot smo zapisali v naslovu Zbornika – naš junak.

Zbornik prikaže kako se prav vsak učenec skozi svoje šolanje, skozi vsa tri vzgojno-izobraževalna obdobja seznanja, spoznava in kreativno udeležuje na raznovrstne načine pri različnih predmetnih področjih, ki obogatijo in nadgradijo njegovo znanje in vedenje o Rudolfu Maistru. Pri tem učitelji predmetov uporabijo različne učne metode in spodbujajo domišljijo, sposobnosti in ustvarjanje učencev.

V uvodniku so zapisani predgovor predsednika države g. Boruta Pahorja in drugih pomembnih slovenskih, mariborskih osebnosti, ki so šole in naše delovanje pri ohranjanju tradicije in negovanju domoljubja ter spomina na Rudolfa Maistra ovrednotile kot dejstvo, da se zavedamo lastnih korenin, ohranjamo jezik, spoštovanje, tradicijo in delujemo povezovalno v globalnem času v katerem živimo.

V zaključku zbornika so zapisane misli naših prvošolcev, kako razmišljajo, ko prvič spoznavajo našega junaka. Šola in mi, učenci, si želimo, da bi ustvarjalni in pogumen duh nas mladih še naprej vodil našo kreativnost in domoljubje pri šolskem projektu Rudolf Maister.

LITERATURA:

Klara NAPAST et al., Zbornik MAISTER -naš junak, Založba Ostroga, Maribor 2016.

* David Flakus Bosilj, Laura Šantl, Eva Hebar, Tinka Mesarič, učenci 9. razreda OŠ borcev za severno mejo Maribor, mentorica: Breda Gaber Pavlovič

OTROŠKE IGRE SKOZI ČAS

Kaja SELINŠEK, Blaž BANDUR *

Otroške igre so stare toliko kot človeštvo, saj so se jih otroci igrali že v prazgodovini. Čeprav so zrcalo časa, družbe in kraja, se skozi zgodovino niso dosti spreminjale. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je igra definirana kot »otroška dejavnost, navadno skupinska, za razvedrilo in zabavo«. V Slovenskem etnološkem leksikonu pa je igra označena kot »človekova razvedrilna dejavnost. Pojavlja se v različnih oblikah v vseh časih in plasteh prebivalstva. Največkrat so to gibalne igre in se večinoma izvajajo po dogovorjenih pravilih...«. Otroške igre so tudi predmet etnoloških raziskav, saj so odraz življenja v različnih časovnih obdobjih.

Igre se izvajajo po dogovorjenih pravilih in so pogosto tekmovalne narave. Zanje je potrebno veliko telesne spretnosti. Njihov izvor je največkrat neznan. Mnoge med njimi so pozabljene, druge nastajajo na novo. Igrajo se lahko na prostem ali v prostoru.

Glede na izvajalce ločimo otroške igre in igre odraslih. Glede na vsebino in način izvedbe pa poznamo: lovilne, skrivalne, borilne, preskakovalne, igre z menjavanjem mest, približevalno–zadevalne igre, igre z odvzemanjem in privzemanjem, mostne igre, igre presenečenja, posnemovalne, ugibalne, dotikalne, prstne, zibalne, šaljive, rajalne in plesne igre. V posebno skupino sodijo namizne igre. Za mnoge igre igralci potrebujejo igrala (žoge, krogle, frnikole) ali druge pripomočke (kamne, deščice, palice). Druge spremljajo z govornim besedilom ali pesmijo.

V Staršah so se vaški fantje med pašo na gmajni pred petdesetimi in več leti igrali drugačne igre, kot jih poznamo danes. Ko se je zbralo štiri do šest fantov, stari od deset do šestnajst let, so rekli: »Gremo podbijat fadlo.« Na primerno mesto so narisali krog s premerom 2 do 2,5 metra, v sredino kroga pa dali večji ploščat kamen. Na sredino kroga so nato igralci položili »fadlo«, se razvrstili okrog polovice kroga, določili lovilca »fadle«, ki so ga imenovali »vuk«, in igra se je lahko začela. Igralci ob krogu so začeli, po vrsti od leve proti desni, »podbijat fadlo«. V krog so z označenega mesta metali približno 40 cm dolgo, v premeru 3 cm debelo palico, ki so jo imenovali »hlod«. S palico so zadevali – »podbijali fadlo«. Če so jo dobro zadeli, je odletela daleč iz kroga in lovilca ni imel prave možnosti, da jo ulovi in vrže nazaj v krog. Če je ni zadel noben od igralcev, je imel »vuk« možnost, da zasede mesto enega izmed igralcev, saj so ti morali po svoj »hlod«. »Vuk« oziroma lovilca je čakal na pravi trenutek in izkoristil nepazljivost igralcev ter z nogo zasedel njihovo označeno mesto. Tega mesta igralci praviloma pri metih niso zapustili. Prestopili so ga lahko le z eno nogo. Igra se je ponavljala. Igralci so se zamenjevali. Bilo je napeto in nevarno, saj so lahko palice boleče udarile neprevidnega lovilca »fadle«. Če je »fadla« padla blizu kroga, je igralec ob krogu z lahkoto popravil slab met, pobral je svojo palico in postavil »fadlo« na kamen. Če je bil »vuk« hitrejši, pa sta zamenjala vlogi. Najslabši je bil tisti igralec, ki je »fadlo« največkrat lovil kot »vuk«. Danes otroci na gmajni raje igrajo nogomet in druge športne igre. Za »fadlo« jih večina ni niti slišala.

Otroške igre se radi igrajo člani šolske folklorne skupine in jih vključujejo v različne folklorne splete. Nekoč so se v vaseh otroci radi igrali pismo, zemljo krast, fuclanje, skakali so preko vrbovih šib, šli svinje klat, babico nosili in še veliko drugih. Pogoste so bile rajalne plesne igre bela, bela lilija, zvezde mečemo, ušiva dekla, prodajanje barvic, črni mož, si videl smrt in druge. Igrali so se tudi besedne igre, zbadljivke, uganke in izštevanke. Skozi igre so potovali s ploskanjem, skakanjem, tekanjem, oponašanjem in mimiko.

V folklorni skupini ohranjajo igre tako, da jih starejši prenašajo na mlajše, mlajši pa med vrstnike. Folkloristi se z igrami seznanijo sami ali v folklorni skupini. Doma povprašajo starše in stare starše ali izbrskajo zanimive informacije v Cicibanu in drugi literaturi. V folklorni skupini pa medse povabijo starejše ljudi, ki jim z veseljem pripovedujejo o igrah, ki so se jih igrali v otroštvu. Njihove priljubljene igre so bile skrivanje, lovljenje, zemljo krast, med dvema ognjema, lopovi in policaji ter športne igre z žogo, ki so se jih igrali s sovrstniki na prostem. Poleg računalniških igrice, se učenci danes radi igrajo družabne igre, kot so Človek, ne jezi se, Uno, Spomin, Štiri v

vrsto, Monopoly in potapljanje ladjic, skrivalnice in gluhi telefon. Na prostem pa najraje igrajo nogomet in se lovijo.

Otroške igre, ki so se jih otroci na vasi igrali nekoč, zaradi spremenjenega načina življenja vse bolj izginjajo. Ker predstavljajo bogato ljudsko izročilo domačega kraja, je prav, da jih spoznavamo in tako skrbimo za njihovo ohranjanje.

VIRI N LITERATURA

Iva KLEP, Na gmajni smo »podbijali fadlo«, *Glasilo občine Starše*, št. 20/2000, str.16–17.

Maša SELINŠEK, Otroške igrače in igre skozi čas: raziskovalna naloga za 11. srečanje mladih raziskovalcev osnovnih šol Podravja. Starše: Osnovna šola Starše, 2011.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: DZS, 2002.

Slovenski etnološki leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004.

* Kaja Selinšek in Blaž Bandur, *učenca 8. razreda OŠ Starše, mentorici Leonida Babič in Liljana Polajžar*

DEDIŠČINA OKOLI NAS – OTROŠKE IGRE

Zala ŽMAVC, Liza STUPAR*

V svojem raziskovanju sva želeli ugotoviti, kako so se v otroštvu igrale naše mame, očetje, babice in dedki. Dediščino otroških iger sva primerjali v treh generacijah in v treh različnih narodnih okoljih: slovenskem, hrvaškem in francoskem, od koder izvirajo najini predniki. Prepričani sva bili, da bova našli več razlik kot podobnosti. Uporabili sva terensko raziskovalno delo, izvedli sva intervjuje in zbirali materialno, pisno in slikovno gradivo za razstavo.

Ker sem doma iz Svečine, sem bila deležna izobraževanja bogate kulturne dediščine našega kraja. Vključena sem bila v otroško folklorno skupino, ki jo je vodila moja mama, Alenka Žmavc. Kulturno umetniško društvo že več kot 60 let vzpodbuja negovanje kulture naših prednikov. Ohranjamo ljudske pesmi, igre, šege, plese pri življenju.

Gospa Tončka Valdhuber je svoje otroštvo preživljala v obdobju pred in med drugo svetovno vojno. V družini je bilo devet otrok. Ker je bilo pri hiši veliko otrok, so se najraje igrali družabne igre, kot je človek ne jezi se. Ker za igro ni bilo denarja, so si jo naredili sami. Za figure so uporabili semena ali različne predmete, ploščo pa so narisali na debelejši papir, karton. Otroci so skupaj z ostalimi člani družine peli različne pesmi npr. *Mi se mamu radi, Sijaj, sijaj sončece*. Ob petju so seveda tudi zaplesali. Še posebej so plesali na koncu kožuhanja, žetve pšenice in trgatve. Odrasli so plesali polko in valček, otroci pa so skakali sem ter tja in tako razvijali občutek za glasbo in gib. Najpomembnejše je bilo, da so se zabavali. Njihova glasbila so bila harmonika, ustna harmonika, kuhalnica, žlice, ki jih je izdelal njihov oče. Za zimo je izdelal tudi smuči in tako velike sanke, da so lahko skoraj vsi otroci sedli nanje in uganjali zimske norčije.

Gospa Slavica Krstič je bila rojena leta 1944. Po poklicu je bila vzgojiteljica, a je danes že upokojena. Vsa leta svojega službovanja v Svečini je skrbela, da so bili otroci iz vrtca ali iz osnovne šole zmeraj seznanjeni, kako in na kakšen način, s čim so se otroci v preteklosti igrali, katere pesmi so radi peli in kakšne plese so plesali. Zato veliko vem o dediščini otroških iger v domačem kraju. Slavica Krstič mi je povedala, da čeprav njena mladost takoj po vojni ni bila lahka, so se kot otroci zelo radi igrali. Njihove najljubše igre so bile *majka prišla s kolodvora*, razne izštevance, *trden most* in *Marička sedi na kamenu*, ki je potekala takole: sredi kroga je čepelo dekle »Marička«, okoli nje pa so plesali drugi otroci. Marička je nato pokazala, kar so ostali zapeli npr. *si češe zlate lase, se jokati začne, zgubila je svoj prstan zlat ...* V družini, iz katere je izhajala, so imeli godca. Njen stric je bil ljudski godec in je igral na harmoniko, zato se je pri njih pelo in plesalo. Otroci so se seveda morali umakniti, ko je bilo doma veselo, vendar so naskrivaj opazovali in posnemali odrasle. Zato so bili otroški plesi poenostavljeni plesi odraslih. Plesali so *sedmorko, rašplo* ali *židano marelo*. *Sedmorka* je sestavljena iz sedmih korakov v desno in sedmih korakov v levo ter nato naokoli. Kadar ni bilo muzikanta, so si otroci zapeli tako: *”Hruške, tepke, jabolke, boste z nami plesale, danes ne, jutri ne, pojutrišnjem pa tudi ne.”* Glasba jim je bila največji navdih. Pesmi, ki so jih peli so bile: *Jaz pa grem na zeleno travco, Katarina Barbara, Bela, bela lilija* in še mnoge druge. Za glasbo so poskrbeli seveda sami. Igrali so na preproste predmete iz narave ali okolice. Tolkli so kamen ob kamen, palčke ob palčke in udarjali pokrovke eno z drugo ter pihali v regratove tulce. Melodijo so igrali na glavnik ali trstenke. Ob pomembnejših priložnostih (npr. pust, krst, obhajlo ...) so tudi zaigrali in včasih kakšen dinar zaslužili. Kadar niso pomagali po hiši ali pa so pasli krave, so se igrali z žogo, ki je bila narejena iz maminih najlonk in napolnjena z žagovino. Dekleta so pletla venčke, fantje pa so si delali klobuke iz kostanjevih listov. Zbadanje oziroma nagajanje med fanti in dekleti je bilo vedno prisotno. Ena izmed zbadljivk, ki mi je še posebej ostala v spominu je: *”Peter mašeter ma hlače na veter, klobuk pa na bencin in dela cin,cin.”* *”Ana podgana miši lovi, če nobene ne ujame se kislo drži.”*

Moja babica, Vida Zajko, je imela dvanajst bratov in sester, prihajala je iz revne družine, zato so morali na domačiji veliko pomagati. Njen oče je bil v času po 2. svetovni vojni dninar in je delal pri kmetih, kjerkoli so potrebovali pomoč. Vem, da so se mnogo selili, torej časa za igro ni bilo veliko. Ko pa so ga našli, so se igrali *gnilo jajce, ritn klof, zemljo krast* ali *skrivalnice*. Moja babica, ki je stara 65 let, se je najraje igrala *ritn klof*. Pri tej igri je nekdo sedel na stolu, drugi je skrtil svoj obraz na njegovo krilo, eden izmed ostalih sodelujočih pa ga je klofnil po zadnjici. Če je ta, ki je bil tepen ugotovil, kdo ga je klofnil, se je zamenjal s tem, ki ga je po zadnjici, če pa ne, pa ponovno ugibal. Starejši otroci so morali popaziti na mlajše, zato so najmlajši otroci svoje starejše brate in sestre vikali, starše pa tako ali tako.

Moja mama, Alenka Žmavc, pripada že modernejši generaciji, vendar se je po Svečini s sosedi še zmeraj igrala *skrivalnice, riztanc* in *raz-par-či*. V njenem otroštvu je bil izredno popularen *gumitvist*. Imeli so prava tekmovanja, kdo skoči najvišje in preskoči elastiko – gumico.

Moja babica, Gabriela, je svoje otroštvo preživljala v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja v Varaždinu na Hrvaškem. Rada se je igrala s svojo sestro in bratoma. Rada je izdelovala punčke iz odpadnega materiala, ker drugega ni bilo. V naravi so se radi igrali *skrivavnice* in *lovljenje*, plezali so po drevesih in brcali žogo, ki so si jo naredili iz nogavice in slame. Ko je zunaj deževalo, so se igrali družabne igre, kot so na primer *kartanje*, *domino*, *človek ne jezi se*, ki so si ga naredili iz kartonaste plošče in za figurice so uporabili raznobarnve fižolčke. Takrat so imeli le nekaj igrac, oče jim jih je poklonil za praznike. Ko je dež ponehal, so se radi igrali z blatom. Iz blata so izdelovali blatne pite, kroglice in druge raznorazne stvari.

Moj očka je od otroštva živel v Mariboru. V otroštvu se je rad igral zelo podobne igre kot moja babica. S svojo sestro se je rad igral *monopoly*, *domino*, *kartanje*, *mikado* in *šah*. S svojimi prijatelji se je igral z avtomobilčki in električnimi vlakci. V prostem času so se igrali *žandarje* in *ravbarje*. Igra se igra tako, da je nekaj otrok žandarjev, kar pomeni policaji, ostali pa so ravbarji torej roparji. Igra je podobna lovljenju, saj žandarji lovijo ravbarje. Oboževali so *skrivavnice*, ki so se jih igrali pogosto. Očka in njegovi prijatelji po šoli tudi radi *dirkali s kolesi*, igrali *košarko* in *nogomet*. igrali so se *igro 1-2-3*. Igra se igra v peskovniku, v katerem naredimo stezo iz peska. Nato postavimo avte na start. Vsak ima tri poskuse, da potisne avtomobilček. Če se avtomobilček prevrne, ga postaviš nazaj na start. Zmaga tisti, ki potisne avtomobilček najdlje.

Moj dedek Denis je od rojstva živel v Franciji. V prostem času se je rad igral z avtomobilčki in električnimi vlakci. Zunaj se je rad igral *skrivavnice* in *volka*. Igra *volk* se igra tako kot lovljenje, en je volk, drugi pa bežijo pred njim. V šoli in doma se je rad igral s frnikulami. Doma pa je z družino rad kartal in se igral družabne igre.

Moja mama Nathalie je otroštvo preživljala v Franciji. V šoli, med odmorom, se je rada igrala s frnikulami, s prijatelji se je igrala *ristanc* in *gumitvist*. Doma se je s svojo sestro in bratoma rada zabavala zunaj. Zunaj so se radi igrali *lovljenje*, *skrivavnice*, *kegljanje*, *balinanje*, *kriket* in *igro 1-2-3*. Igra 1-2-3 se igra tako, da se en postavi pred steno in gleda v njo, šteje 1, 2, 3, medtem se ostali premaknejo. Ko tisti za steno konča s štetjem, se obrne. Takrat se morajo vsi zaustaviti in če tisti, ki šteje vidi, da se kdo premakne, mora nazaj na začetek. Prvi, ki se dotakne stene, zmaga. V prostem času so radi plezali po drevesih in skakali iz gugalnice. V hiši so se radi igrali z *legokockami* in *plymobili*. Radi so igrali razne družabne igre in elektronske igrice. Moja mama in njena sestra sta se radi igrali s punčkami in barbikami.

Ugotovili sva, da so nekatere otroške igre nepozabne, igre vseh treh generacij. Danes se otroci še zmeraj radi igramo: skrivavnice, lovljenje, skačemo in plezamo po drevesih, se zibamo, igramo v peskovniku in blatu, z žogo, dekleta s punčkami, fantje z avtomobilčki. Naši dedki in babice so v času po drugi svetovni vojni imeli manj igrac, igrace so izdelali iz preprostih materialov doma, več so peli in plesali ter posnemali odrasle. Družabne igre, kot so *človek ne jezi se*, *domina*, *kartanje*, *šah* so bile bolj prisotne v otroštvu naših staršev. Tudi naša generacija ima še rada družabne igre, vendar so manj popularne. Na izbiro je več različnih družabnih in izobraževalni iger. Danes je manj druženja otrok in več individualnih iger na telefonih, tablicah in računalnikih ter prijateljevanja po družabnih omrežjih. V času po drugi svetovni vojni so otroci gojili glasbeno kulturo v krogu družine, v času otroštva naših staršev in v sedanosti otroci obiskujemo glasbene šole, plesne tečaje in športne aktivnosti v okviru društev. Otroci se še zmeraj radi družimo, vendar je opaziti večjo individualnost, kot je bila prisotna v generacijah pred nami. Opazna je tudi razlika v otroških igrah glede na narodno okolje in socialni status. V Franciji je bil že po drugi svetovni vojni višji standard kot pri nas, zato so otroci imeli več igrac iz trgovin. Na podeželju so bili otroci zaradi dela na kmetiji prikrajšani za igro. Danes ni bistvenih razlik med narodnimi okoljem in med mestom in podeželjem.

USTNI VIRI:

Slavica KRSTIĆ, rojena 1944, otroštvo preživljala na Kresnici, Slatinski Dol, 1. 10. 2016.

Tončka VALDHUBER, rojena 1931, otroštvo preživljala v Svečina, 27. 9. 2016.

Vida ZAJKO, rojena 1951, otroštvo preživljala v Svečini, Plač, 26. 9. 2016.

Alenka ŽMAVC, rojena 1971, otroštvo preživljala v Svečini, Slatinski Dol, 26. 9. 2016.

Gabrijela PAVKO, rojena 1952, otroštvo preživljala v Varaždinu, Maribor, 4. 10. 2016.

Saša STUPAR, rojen 1972, otroštvo preživljal v Mariboru, Zgornja Kungota, 5. 10. 2016.

Denis MALECOT, rojen 1945, otroštvo preživljal v Lons-le-Saunier, telefonski intervju, 5. 10. 2016.

Nathalie STUPAR, rojena 1972, otroštvo preživljala v Lons-le-Saunier, Zgornja Kungota, 4. 10. 2016.

* Zala Žmavc in Liza Stupar, učenki 7. b razreda OŠ Kungota, mentorica: Mari Karnet